

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра зарубіжної літератури та полоністики

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри зарубіжної літератури та полоністики

доктор філологічних наук, професор

Галина САБАТ _____ « » _____ 2025 р.

Вивчення поетософії прози Анджея Стасюка
на уроках зарубіжної літератури

Спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – вчитель польської мови та зарубіжної літератури,
вчитель англійської мови та зарубіжної літератури

Авторка роботи – **Періг Юлія Іванівна**

підпис

Науковий керівник – кандидатка філологічних наук,
доцентка **Меньок Віра Володимирівна**

підпис

Дрогобич, 2025

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра зарубіжної літератури та полоністики

Завідувач кафедри
Галина САБАТ

ЗАВДАННЯ

для підготовки кваліфікаційної (бакалаврської, дипломної, магістерської) роботи

- 1. Тема: «Вивчення поетософії прози Анджея Стасюка на уроках зарубіжної літератури»**
- 2. Керівник Меньок Віра Володимирівна, кандидатка філологічних наук, доцентка**
- 3. Студентка Періг Юлія Іванівна**
- 4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:**
 - проаналізувати біографію, творчий шлях та світоглядні орієнтири Анджея Стасюка у контексті польської літератури кінця XX – початку XXI ст.;
 - з'ясувати ключові концепти його прози – «місце», «дитинство», «пам'ять», «мала батьківщина» – у зв'язку з глобальними цілями сталого розвитку освіти;
 - дослідити поетософію як методичну парадигму інтерпретації художнього тексту у школі та визначити стратегії її застосування у вивченні прози Стасюка;
 - окреслити геопоетичні координати творчості письменника як педагогічний інструмент розвитку літературознавчих компетентностей учнів;
 - проаналізувати українську перекладацьку та критичну рецепцію творчості письменника;
 - обґрунтувати морально-творчий імператив Стасюка як вияв його солідарності з Україною та гуманістичного світогляду;
 - розробити методичні рекомендації щодо інтеграції творчості Стасюка у шкільний курс зарубіжної літератури.

Список рекомендованої літератури:

1. Ісаєва О. Методика навчання зарубіжної літератури в школі. – Київ: Освіта, 2020.
2. Міністерство освіти і науки України. «Концепція Нової української школи». – Київ, 2016.
3. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 (2015) «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року».
4. Романишин В. Геопоетика як художня топографія та теоретична рефлексія над літературним часопростором // «Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць ДДПУ імені Івана Франка». – Вип. 28. – Дрогобич, 2011. – С. 241–252.
5. Andruchowycz Ю., Stasiuk A. Moja Europa. Dwa eseje o najmniejszym kontynencie. – Київ: Критика, 2001.
6. Stasiuk A. Dukla. – Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 1997.
7. Stasiuk A. Rzeka dzieciństwa. – Wrocław: Wydawnictwo Czarne, 2012.

5. Етапи підготовки роботи

№	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Збір матеріалу та його опрацювання	до 12.03.2025	19.03.2025
2.	Написання плану роботи, формулювання основних дослідницьких концепцій та ідей	до 12.05.2025	19.05.2025
3.	Написання основної частини роботи	до 05.09.2025	12.09.2025
4.	Завершення написання роботи	до 19.10.2025	20.10.2025

Дата видачі завдання 16.09.2024

Термін подачі роботи керівникові 20.10.2025

З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлений (а)

Періг Юлія Іванівна _____

(підпис студентки)

Керівник Меньок Віра Володимирівна _____

Захист кваліфікаційної (бакалаврської, дипломної, магістерської) роботи

Вивчення поетософії прози Анджея Стасюка на уроках зарубіжної літератури

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

[illegible]

Дата

Голова ЕК _____
підпис

прізвище, ім'я

Секретар ЕК _____
підпис

прізвище, ім'я

Анотація

Магістерська робота Юлії Періг «Вивчення поетософії прози Анджея Стасюка на уроках зарубіжної літератури» присвячена осмисленню художньо-філософського світу сучасного польського письменника Анджея Стасюка та дослідженню потенціалу його творчості в контексті шкільної літературної освіти. У розвідці акцентовано на поєднанні естетичних, філософських та освітньо-педагогічних вимірів прози митця, що формують унікальне явище – поетософію письменника, яка поєднує поетичне споглядання світу з глибокими екзистенційними роздумами. Робота акцентує провідні концепти творчості автора – дорога, пам'ять, дитинство, мала батьківщина, провінція, які становлять основу його геопоетичного бачення та філософії буття. Досліджено, як художнє осмислення простору й часу у творах «Дукля», «Схід», «Ріка дитинства» трансформується у педагогічний інструмент для формування ціннісних, емоційно-моральних і читальних компетентностей старшокласників. З'ясовано, що проза Стасюка є значущим дидактичним ресурсом для реалізації принципів Нової української школи, зокрема компетентнісного, інтегративного та гуманістичного підходів до вивчення літератури. Особливу увагу присвячено українській рецепції творчості письменника – у перекладацькому, критичному й освітньому аспектах. Проаналізовано значення його культурної позиції та морального імперативу солідарності з Україною, що набувають особливої ваги у сучасному контексті європейських гуманітарних цінностей. Систематизовано методичні засади викладання прози Анджея Стасюка на уроках зарубіжної літератури, визначено напрями її інтеграції у навчальні програми старшої школи, зокрема у зв'язку з реалізацією Цілей сталого розвитку ООН у сфері освіти. Робота поєднує елементи біографічного, герменевтичного, культурологічного, екзистенційного та педагогічно-інтерпретаційного аналізу, що дозволяє комплексно представити феномен поетософії Стасюка як синтез естетичного й духовного досвіду. Отримані результати мають теоретичну та практичну цінність й можуть бути використані при викладанні польської та зарубіжної літератури, у курсах методики літературної освіти й культурології, а також при підготовці навчально-методичних матеріалів для педагогічної практики.

Adnotacja

Praca magisterska Julii Perih „Badanie poezofii prozy Andrzeja Stasiuka podczas lekcji literatury powszechnej” jest poświęcona analizie poetycko-filozoficznego świata współczesnego polskiego pisarza Andrzeja Stasiuka oraz określeniu potencjału jego twórczości w kontekście szkolnej edukacji literackiej. W rozprawie podkreślono związek wymiarów estetycznych, filozoficznych i pedagogicznych jego prozy, które tworzą fenomen poezofii pisarza, łączącą poetycką refleksję nad światem z głębokim namysłem egzystencjalnym. Zostały omówione główne koncepty twórczości Stasiuka, takie jak droga, pamięć, dzieciństwo, mała ojczyzna, prowincja, stanowiące podstawę jego wizji geopoetyckich wizji i filozoficznych. Zbadano, w jaki sposób literackie obrazy przestrzeni i czasu w utworach „Dukla”, „Wschód”, „Rzeka dzieciństwa” mogą stać się narzędziem dydaktycznym rozwijającym wartościowe, emocjonalno-moralne i czytelnicze kompetencje uczniów szkół średnich. Stwierdzono, że twórczość Stasiuka jest istotnym środkiem dydaktycznym dla realizacji założeń Nowej Ukraińskiej Szkoły, m.in. podejścia kompetencyjnego, integracyjnego i humanistycznego w nauczaniu literatury. Szczególną uwagę poświęcono ukraińskiej recepcji twórczości pisarza w kontekstach translatorskim, krytycznoliterackim i edukacyjnym. Przeanalizowano moralny imperatyw Stasiuka w zakresie solidarności z Ukrainą, co ma znaczenie szczególne w orbicie współczesnych europejskich wartości humanistycznych. Usystematyzowano metodyczne podstawy nauczania prozy Andrzeja Stasiuka podczas lekcji literatury powszechnej, określono kierunki jej integracji z programami szkolnymi, w tym w odniesieniu do realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju ONZ w dziedzinie edukacji. Badanie łączy elementy metod biograficznej, hermeneutycznej, kulturologicznej, egzystencjalnej i pedagogiczno-interpretacyjnej, co pozwala przedstawić fenomen poezofii Stasiuka jako syntezę doświadczenia estetycznego i duchowego. Wyniki pracy mają wartość teoretyczną i praktyczną i mogą być wykorzystane w nauczaniu literatury polskiej i powszechnej, w kursach metodyki nauczania literatury i kulturoznawstwa oraz jako pomoce dydaktyczne dla praktyk pedagogicznych.

З М І С Т

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. Анджей Стасюк у перспективі навчання сучасної польської літератури у Новій українській школі	10
1.1. Інтеграція біографії та творчості Анджея Стасюка у програму навчання зарубіжної літератури	10
1.2. Ключові концепти прози Стасюка у контексті глобальних цілей сучасної середньої освіти	15
1.3. Анджей Стасюк та Юрій Андрухович – діалог культур на уроках зарубіжної літератури	19
РОЗДІЛ II. Методично-інтерпретаційні аспекти поетософії прози Анджея Стасюка	23
2.1. Зміст поняття поетософії та його застосування у шкільній практиці навчання літератури	23
2.2. Геопоетичні координати людини у прозі Анджея Стасюка у контексті сучасних літературознавчих компетентностей учнів	26
2.3. Інтерпретація символіки сакрального простору пам'яті у прозі Анджея Стасюка на уроках зарубіжної літератури	31
РОЗДІЛ III. Творчість Анджея Стасюка в українській рецепції як програмно-методичне підґрунтя вивчення автора у школі	35
3.1. Письменницький доробок Анджея Стасюка в українському літературознавчому дискурсі.....	35
3.2. Перекладацька рецепція творчості Стасюка в Україні.....	38
3.3. Моральний та творчий імператив Анджея Стасюка як взірць солідарності з Україною	42
ВИСНОВКИ.....	47
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Андже́й Стасюк – один із найвідоміших сучасних польських письменників, чия творчість поєднує естетичну чутливість і філософську глибину. Проза митця виростає на ґрунті особистого досвіду, історичної пам'яті та мандрівного погляду на світ. Стасюк послідовно осмислює теми периферії, дороги, дитинства, пам'яті, малої батьківщини – і водночас формує своєрідну поетософію буття, що поєднує художнє споглядання й філософську рефлексію. Саме тому його творчість виходить за межі національної літератури й утілюється як феномен центральноєвропейського культурного мислення.

Актуальність теми дослідження зумовлена кількома чинниками. По-перше, у сучасному українському освітньому просторі зростає інтерес до польської літератури як важливого складника спільного історико-культурного спадку Центрально-Східної Європи.

По-друге, в межах реалізації реформи «Нова українська школа» особливого значення набуває компетентнісний підхід до навчання літератури, зорієнтований на розвиток критичного мислення, емоційного інтелекту, міжкультурного діалогу та ціннісного виховання. У цьому контексті творчість Анджея Стасюка може бути використана як ефективний дидактичний ресурс для реалізації глобальних цілей сталого розвитку освіти (ООН, 2015) – зокрема, ЦСР № 4 («Якісна освіта»), № 10 («Скорочення нерівності»), № 11 («Сталий розвиток міст і громад») та № 16 («Мир, справедливість і сильні інституції»).

По-третє, на сучасному етапі розвитку української гуманітаристики виникла потреба у системному осмисленні місця та ролі Анджея Стасюка як автора, чия творчість активно перекладається українською мовою, а його діяльність у межах відомого польського видавництва «Czarne» стала важливим чинником польсько-українського культурного діалогу.

Історія вивчення творчості Стасюка в Україні ще не містить у своєму ресурсі системних та цілісних досліджень. У наукових і критичних джерелах переважають окремі статті, присвячені його окремим творам («Дукля», «Схід»,

«Галицькі оповідання»), аналізові естетики пам'яті чи концепції «малої батьківщини» письменника. Питання методичного використання прози письменника у шкільній практиці, зокрема в контексті компетентнісного підходу НУШ, є недослідженим та має інноваційний характер. Тому вибір теми магістерської роботи зумовлений як науковою, так і педагогічно-методичною потребою системного дослідження творчості Анджея Стасюка в аспекті її освітньо-виховного потенціалу.

Мета дослідження полягає у виявленні та обґрунтуванні дидактичного, естетичного й морально-філософського потенціалу прози Анджея Стасюка у контексті сучасної української літературної освіти, зокрема в межах концепції Нової української школи.

Для досягнення мети передбачено виконання таких **завдань**:

- проаналізувати біографію, творчий шлях і світоглядні орієнтири Анджея Стасюка в контексті польської літератури кінця XX – початку XXI століття;
- з'ясувати ключові концепти прози письменника – «місце», «дитинство», «пам'ять», «мала батьківщина» – у зв'язку з глобальними цілями сталого розвитку освіти;
- дослідити поетософію як методичну парадигму інтерпретації художнього тексту в школі та визначити стратегії її застосування у вивченні прози Стасюка;
- окреслити геопоетичні координати творчості письменника як педагогічний інструмент розвитку літературознавчих компетентностей учнів;
- проаналізувати українську перекладацьку та літературно-критичну рецепцію творчості автора;
- обґрунтувати морально-творчий імператив Стасюка як вияв його солідарності з Україною та гуманістичного світогляду;
- розробити методичні рекомендації щодо інтеграції творчості Стасюка у шкільний курс зарубіжної літератури.

Об'єктом дослідження є творчість Анджея Стасюка як феномен сучасної польської літератури.

Предметом дослідження – методичний, філософський та культурологічний потенціал прози письменника у формуванні читацьких і ціннісних компетентностей учнів старших класів.

Методи дослідження – у роботі використано комплекс загальнонаукових та літературознавчих методів:

- **біографічний метод** – для з'ясування впливу життєвого досвіду Анджея Стасюка на формування його творчих принципів, світоглядних орієнтирів і тематичних домінант прози; цей метод дозволив простежити, як автобіографічні мотиви (дорога, пам'ять, провінція, дитинство) трансформуються у філософські концепти творів письменника;
- **герменевтичний метод** – для інтерпретації глибинного змісту текстів Стасюка, розкриття символіки простору, часу та пам'яті, а також виявлення духовних сенсів його поетософського письма; цей метод уможливив поглиблену інтерпретацію творів «Дукля», «Схід», «Ріка дитинства» в аспекті філософії буття, свободи та людської ідентичності;
- **компаративний метод** – для зіставлення творчості Анджея Стасюка з іншими представниками сучасної центральноєвропейської прози, зокрема з Юрієм Андруховичем, Тарасом Прохаськом, що дало змогу виявити спільні тенденції у літературному моделюванні простору, історичної пам'яті та культурної ідентичності;
- **культурологічний метод** – для аналізу текстів письменника як вираження духовного ландшафту Центрально-Східної Європи, осмислення понять «центр» і «периферія», «мала батьківщина» та «культурний кордон» у межах гуманітарного дискурсу;
- **екзистенційний аналіз** – для виявлення ключових філософських проблем прози письменника: самотності, свободи, відповідальності, пошуку сенсу життя; цей метод сприяв розкриттю глибинного морального імперативу автора, який базується на солідарності, свободі й гідності людини;

- **інтерпретаційний метод** – для узагальнення художніх, філософських та моральних ідей у творчості письменника, а також для виявлення потенціалу його прози як інструменту формування ціннісних орієнтирів та компетентностей у школярів.
- **системно-структурний метод** – для побудови цілісної моделі дослідження, у якій творчість Анджея Стасюка розглядається одночасно як літературне явище, моральна позиція та освітньо-педагогічний ресурс;
- **педагогічно-інтерпретаційний метод** – для виявлення й опрацювання перспектив, стратегій та методично-педагогічних технік інтегрування творчості письменника у шкільну практику НУШ.

Теоретична цінність дослідження полягає у цілісному осмисленні художньої, філософської та педагогічної природи творчості Анджея Стасюка. У роботі вперше на рівні системного науково-методичного аналізу та літературної інтерпретації поєднано поняття поетософії та геопоетики прози письменника, що дозволяє трактувати його твори не лише як естетичне явище, а і як засіб формування ціннісного мислення, моральної рефлексії та культурної самосвідомості. Одержані результати можуть стати основою для подальших наукових розвідок у галузі сучасної польської літератури, міжкультурних студій та педагогічної герменевтики.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів для створення методичних рекомендацій та навчальних матеріалів із зарубіжної літератури для старшої школи, а також у викладанні літературознавчих дисциплін у педагогічних університетів. Запропоновані у дослідженні підходи – поетософський, геопоетичний та компаративний – можуть бути інтегровані у практику шкільного вивчення сучасної польської літератури, сприяючи розвитку читацьких, етичних та міжкультурних компетентностей учнів. Крім цього, матеріали та аналітично-інтерпретативні результати розвідки можуть бути продуктивно застосовані у контексті розвитку стратегій та методик Нової української школи, в межах яких творчість Анджея Стасюка у зіставленні з доробком чільного українського письменника Юрія

Андруховича слугуватиме розвиткові міжкультурних та міжмовних комунікативних компетентностей учнів, сприятиме їх усвідомленому та ціннісному сприйманню вагомості українсько-польського культурного та літературного діалогу у перспективі інтеграції України у європейський культурний простір. Також матеріали та отримані результати проведеного дослідження можуть стати підґрунтям для написання бакалаврських і магістерських робіт з методики викладання польської літератури, польського літературного постмодерну, сучасної європейської прози та культурної освіти.

Апробація результатів дослідження. За темою магістерського дослідження опублікована наукова стаття у співавторстві з науковою керівницею: Віра Меньок, Юлія Періг. Сакральний простір пам'яті у романі Анджея Стасюка «Ріка дитинства» // «Acta Academiae Beregsasiensis», Philologica, Том 4 № 3 (2025), с. 185–204 (стаття в категорії Б; 1,25 др.арк.): <https://aab-philologica.kmf.uz.ua/aabp/article/view/128/124>;
DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6726/2025-3-185-204>

Отримані результати проведеного дослідження пройшли апробацію в межах виступів та дискусій на торішній та цьогорічній звітних наукових конференціях викладачів та студентів кафедри зарубіжної літератури та полоністики факультету української та іноземної філології Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких сегментований на три підрозділи, висновків та переліку використаних джерел, що налічує 44 бібліографічних позиції.

РОЗДІЛ І. Анджей Стасюк у перспективі навчання сучасної польської літератури у Новій українській школі

1.1. Інтеграція біографії та творчості Анджея Стасюка у програму навчання зарубіжної літератури

Анджей Стасюк – польський поет, прозаїк, драматург, есеїст та літературний критик. Народився 25 вересня 1960 році у Варшаві. Його життєвий шлях складається не лише з творчості, але й із низки трансформацій – особистих, соціальних і просторових, які значно вплинули на тематику й стиль його прозових творів. Батьківщина й дитинство Стасюка припали на той період Польщі, коли країна перебувала під впливом соціалістичної системи. Він виріс у районі Грохув у Варшаві (Quarters of Warsaw, Praga – część Warszawy), який не належав до центральних, елітарних частин столиці, а радше до периферійних. Не закінчив середньої школи – був виключений через недисциплінованість та, можливо, низьку успішність, пізніше залишив професійно-технічну школу.

У 1980-х роках Стасюк долучився до пацифістичного руху Ruch Wolność і Рокóж, який виступав за мир, права людини, проти військової служби та ідеологічного контролю [33]. Коли був мобілізований до армії, то невдовзі звідти дезертував – і за це відбув півтора року ув'язнення. Саме цю частину свого життя він згодом відобразив у своїй прозаїчній дебютній збірці «Mury Niebronu» (1992), яка містить оповідання, засновані на досвіді перебування у в'язниці: оголена, часто шокова, а іноді навіть лірична проза, що передає атмосферу зовнішнього й внутрішнього виключення людини [33].

У 1987 році Стасюк покидає Варшаву й переселяється у провінцію – до села Чарне (Czarne) у Бескидах Нижніх. Там починається новий етап його життя: серед природи, у тиші, віддалено від великих міст і літературних центрів. Жити в селі означало зміну темпу життя, зміну середовища – і це визначально вплинуло на тематику його літератури [33].

У 1996 році разом зі своєю дружиною Монікою Шнайдерман у колись лемківському селі Воловець організував видавництво «Чарне» («Czarne»), яке спеціалізується на літературі Центрально-Східної Європи – видає повісті, романи, есеї, подорожні нариси, зокрема польські переклади чільних сучасних українських письменників. Це дозволяє йому не лише самостійно публікувати, але й бути активним учасником літературного простору, який будує мости через культурні кордони [34]. Саме завдяки його видавництву «Чарне» Польща, а відтак і Європа, дізналася про Юрія Андруховича, Сергія Жадана, Тараса Прохаська, Ірену Карпу та інших сучасних українських письменників. На сьогодні «Чарне» – одне з найважливіших та найбільших видавництв у Польщі, хоча перші декілька книжок Анджей Стасюк разом зі своєю дружиною Монікою Шнайдерман видали в будинку без електрики та телефонів. Про заснування видавництва Моніка Шнайдерман розповідає у своїй книзі «Пустий ліс» («Pusty las») [41]. Видавництво «Чарне» можна сміливо назвати рекордсменом з перекладу творів сучасних українських письменників польською мовою. Сам Анджей Стасюк в одному з інтерв'ю каже: «Наше видавництво – в особистому плані приватне, індивідуальне. Не думаємо про те, що треба робити бізнес, а видаємо те, що хочемо» [35].

Сьогодні Анджей Стасюк – один з найвпливовіших польських письменників та есеїстів сучасності. Його твори перекладені багатьма мовами, він отримував численні літературні премії (серед них Nike у 2005 році за «Jadąc do Babadag»). Якщо цілісно проаналізувати творчість Анджея Стасюка, можна помітити, що його страшенно приваблює Схід. Схід, який для багатьох видається брудним, старим та не вартим уваги. Як пояснює сам письменник: «Схід дуже цікавий – Україна, Росія, де постійно якийсь неспокій, і величезний Китай, який, думаю, з часом прийде й на наші терени. На мою думку, Схід є більше сексуальним» [3]. Східні інтелектуали, на його думку, багатші за західних: «Вони мають більше досвіду, більше самоіронії, мають почуття, що світ за одну мить може повністю змінитись. Вони завжди перебували в ситуації загрози, невпевненості в завтрашньому дні, тому вони багатші» [34].

Однією з центральних тем прози та есеїстики Анджея Стасюка є Центральна та Східна Європа, її самоусвідомлення та самовизначення.

Біографія – це не просто фактографія, а частина художньої ідентичності письменника. Шлях від центру (Варшава) до периферії, самотність, критичне ставлення до моделі «успіху», життя у провінції, виключення зі шкіл, відмова від офіційної освіти, армія, ув'язнення – все це не просто фон, а чинники формування художнього мислення Стасюка. Переживання ізоляції та обмеження – досвід в'язниці дає йому матеріал для екзистенційних роздумів, для контрасту між «центром» та «периферією». Вибір життя у селі – відчуження від міського ритму, концентрація на природі, простоті, відсутності великих соціальних амбіцій – усе це присутнє як у тематиці, так і в стилі письменника. Важливі також практика самостійного читання, самоосвіти, спостереження: Стасюк часто згадує, що дрібниці – предмети, запахи, мелодії, прості речі – формують світ, відчуття місця й часу.

У сучасній українській системі загальної середньої освіти, зокрема в межах концепції Нової української школи (НУШ), особлива увага надається формуванню культурної й читацької компетентності учнів через ознайомлення з найкращими взірцями світової літератури. Одним із важливих напрямів цього процесу є знайомство школярів з польською літературною традицією, яка, попри територіальну близькість і глибокі історико-культурні зв'язки, залишається недостатньо інтегрованою в український освітній простір.

У чинних програмах зарубіжної літератури для 5 – 11 класів, укладених відповідно до вимог НУШ, представлено здебільшого класичних польських письменників, чиї твори є частиною загальноєвропейського культурного канону. Зокрема, серед обов'язкових або рекомендованих для вивчення авторів фігурують Адам Міцкевич, Генрик Сенкевич, Болеслав Прус, Марія Конопницька, а також лавреати Нобелівської премії у галузі літератури Чеслав Мілош та Віслава Шимборська. Їхні тексти вивчаються здебільшого в контексті романтизму, реалізму чи неоромантизму, що, безумовно, сприяє формуванню у школярів уявлення про історичний розвиток польської літератури.

Однак така модель навчання не охоплює сучасного етапу польського літературного процесу, який вирізняється розмаїттям жанрів, тем і письменницьких стратегій. На тлі цього особливої уваги заслуговує творчість Анджея Стасюка – одного з найпомітніших польських письменників кінця ХХ – початку ХХІ століття. Його прозові тексти, есеїстика й публіцистика порушують проблеми, що тісно перегукуються з актуальними для української школи освітніми й світоглядними орієнтирами, такими як пошук власної ідентичності, розуміння «малої батьківщини», екологічна свідомість, повага до історичної пам'яті та культурного різноманіття.

Інтеграція творів Анджея Стасюка у програму зарубіжної літератури у межах НУШ є обґрунтованою з кількох причин. По-перше, його проза містить надзвичайно потужний виховний і пізнавальний потенціал. Письменник зосереджується на звичайних людях, їхніх щоденних історіях, маленьких радощах і втратах, надаючи голос тим, хто зазвичай лишається поза так званим великим наративом. Таке бачення світу сприяє формуванню в учнів емпатії, уважності до соціального довкілля, уміння сприймати багатоманітність культур і досвідів, здобування компетентностей міжкультурної та міжмовної комунікації, розуміння вагомості діалогу культур у сучасному світі.

По-друге, творчість Стасюка має виразний міждисциплінарний потенціал. Його тексти можуть стати основою для інтегрованих уроків літератури, історії, географії чи культурної та громадянської освіти. Письменник описує простір Центральної та Східної Європи як живу мапу історичної пам'яті, де переплітаються минуле й сучасність, традиція й модерність. Така перспектива є надзвичайно цінною для українських школярів, оскільки допомагає осмислити власну регіональну ідентичність у ширшому європейському контексті.

По-третє, Анджей Стасюк належить до тих сучасних митців, які продовжують і водночас переосмислюють традиції польської літератури. Його письму притаманні риси, що поєднують ліризм і репортажність, реалістичну деталізацію й філософське узагальнення, що робить його тексти доступними для учнів старших класів і водночас придатними для аналітичного прочитання

та глибшої літературної інтерпретації. Вивчення таких творів може розширити межі шкільного канону, зробити уроки літератури сучаснішими, ближчими до життєвого й культурного досвіду молоді.

Крім того, введення до шкільної програми творів Анджея Стасюка сприятиме розвитку міжкультурного діалогу між Україною та Польщею, який набуває особливої ваги в умовах сучасних європейських інтеграційних процесів. Письменник у своїй творчості часто звертається до теми спільної історії народів Центрально-Східної Європи, до питань ідентичності та кордонів, що безпосередньо стосуються як польського, так і українського досвіду. Вивчення його творів на уроках зарубіжної літератури може стати підґрунтям для глибших дискусій про взаєморозуміння, історичну пам'ять та спільні цінності обох народів.

Не менш важливо, що педагогічна концепція НУШ орієнтована на формування компетентностей XXI століття – критичного мислення, комунікації, креативності, уміння співпрацювати. Тексти Стасюка, побудовані на спостереженні, роздумі, діалозі, дають широкий простір для розвитку саме цих навичок. Учні можуть аналізувати художні образи, дискутувати про значення подорожі, свободи, дому, створювати власні есеї чи проєкти, натхненні прочитаним.

Отож включення творів Анджея Стасюка до програми зарубіжної літератури в межах Нової української школи є логічним і перспективним кроком та мотиваційно виправданою стратегією. Вивчення його творчості дозволить не лише збагатити культурний контекст навчання, а й реалізувати ключові освітні цілі – формування відкритої, толерантної особистості, здатної розуміти інші культури й водночас усвідомлювати власну культурну ідентичність у багатокультурному просторі сучасного світу.

1.2. Ключові концепти прози Стасюка у контексті глобальних цілей сучасної середньої освіти

Творчість Анджея Стасюка посідає особливе місце у сучасному європейському літературному процесі. Його проза – це поетика дороги, пам'яті, дитинства, провінції та малої батьківщини, яка перетворюється на простір філософського пошуку. Письменник послідовно протиставляє споглядальність і вкоріненість у місце динаміці глобалізованого світу, в якому втрачається людська автентичність. Саме тому його твори є не лише естетичним явищем, а й важливим матеріалом для педагогічної рефлексії, особливо в контексті Цілей сталого розвитку (ЦСР) ООН до 2030 року [15].

У своїх прозових картинах провінційного простору, кордонів пам'яті та джерел дитинства Стасюк створює образ «малої батьківщини», що водночас відкритий до глобальних процесів та викликів сучасності. Місце, дитинство, пам'ять, локальна історія – ці концепти формують етичний горизонт його творів, надаючи їм статусу не лише естетичних, а й аксіологічних текстів. У цьому контексті художня проза виконує подвійну функцію: з одного боку – естетичну, з іншого – ціннісну, адже здатна сприяти формуванню критичного мислення, екологічної свідомості, відповідальності за простір і спільноту. Саме таке бачення узгоджується з положеннями Резолюції Генеральної Асамблеї ООН №70/1 (2015) «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», згідно з якими освіта має стати інструментом глибоких соціальних і культурних змін, покликаних виховувати культуру миру, толерантність, екологічну відповідальність та стійкість суспільства [15].

Ідеї Стасюка виразно резонують з окремими Цілями сталого розвитку, зокрема ЦСР № 4 («Якісна освіта»), № 10 («Скорочення нерівності»), № 11 («Сталий розвиток міст і громад») та № 16 («Мир, справедливість і сильні інституції»), що актуалізує його творчість у сучасному педагогічному дискурсі. Цілі сталого розвитку сучасного глобального світу презентують перспективу, у якій відповідальність за місце й спільноту трактується як складник моральності,

а культурна пам'ять – як чинник гармонійного розвитку. Мотив місця у прозі письменника має екзистенційне й етичне значення. У романі «Схід» Стасюк розважає: «Nie ma świata bez miejsca. Jest tylko wiatr i pustka. Człowiek rodzi się w miejscu, a potem niesie je ze sobą jak ranę albo błogosławieństwo» [40]. У цій рефлексії місце сприймається не просто географічна координата, а як простір внутрішнього досвіду й морального становлення. Подібне осмислення збігається з принципами освіти для сталого розвитку (ESD), визначеними ЮНЕСКО (2017), згідно з якими школа має формувати здатність «бачити взаємозв'язки між людиною, природою і спільнотою» [15].

У такій перспективі тексти Стасюка – зокрема «Dukla» й «Rzeka Dzieciństwa» – можна розглядати як літературні моделі бачення сталого розвитку світу: через занурення у локальність читач навчається усвідомлювати універсальний вимір людського досвіду, пізнавати значення місця як етичної категорії та сприймати збереження довкілля й культурної пам'яті як моральний імператив. Саме тому інтеграція творів письменника у шкільний курс зарубіжної літератури сприятиме глибшому розумінню соціокультурної відповідальності, а також розширить освітній потенціал Цілей сталого розвитку, перетворюючи художній текст на інструмент суспільно-ціннісної та культуротворчої рефлексії.

Провінційний ландшафт у прозі Стасюка завжди має людський вимір. У прозовій книзі «Dukla» письменник пише: «Światło w Dukli ma ciężar i smak. Jakby chciało zostać na zawsze, jakby nie mogło odejść. To światło jest pamięcią» [36]. Світло в цьому контексті – символ часу, досвіду, вкоріненості. Така метафорика виховує у читача естетичне відчуття єдності світу та внутрішнього спокою, що важливо для розвитку в учнів емпатії та емоційного інтелекту – компетентності, визначеної у програмі Нової української школи (МОН України, 2016).

Стасюк розвиває поняття дитинства як джерела ідентичності. У творі «Rzeka dzieciństwa» він згадує: «Dzieciństwo to kraj, który nosimy w sobie. Z czasem jego granice zacierają się, ale zawsze wiemy, gdzie było jego serce» [39]. Дитинство – це особлива країна моральної пам'яті, де людина вперше

зустрічається зі світом і навчається розрізняти добро та зло. Такий підхід перегукується з ЦСР № 3 («Добре здоров'я і благополуччя») та підціллю 4.7, яка закликає до «освіти для сталого способу життя, миру та толерантності» [15]. Робота з автобіографічними текстами Стасюка сприяє розвитку емоційної компетентності, уміння рефлексувати над власним дитячим досвідом, розуміти інших, проявляти співчуття – це те, що називають «гуманістичним виміром компетентнісної освіти» [15].

Не менш вагомим є концепт пам'яті, що визначає етичний вимір авторського письма. У романі «Схід» письменник наголошує: «Nie ma nic gorszego niż zapomnienie. Zapomnienie to śmierć drugi raz» [40]. Пам'ять у концепції Стасюка – це не ностальгія, а зобов'язання. Вона утримує людину у постійному зв'язку з минулим, дозволяє зрозуміти себе та світ. В освітньо-педагогічному контексті пам'ять – це формування історичної свідомості, критичного мислення, здатності розпізнавати маніпуляцію – компетентностей, передбачених НУШ і ЦСР № 16. У Стасюка пам'ять не є архівом, а способом бути присутнім у часі. Тому аналіз його текстів може стати інструментом виховання культури пам'яті, яка поєднує індивідуальне й колективне, національне й універсальне, формує культурну ідентичність, яка відрізняється від нумеричної національної ідентичності та вписується в обрії сучасної культурної цивілізації та глобального світу.

У своїй прозі письменник також утверджує цінність малої батьківщини як моральної категорії. У збірці оповідань «Opowieści galicyjskie» він зауважує: «Człowiek jest tam, gdzie umie nazwać drzewo, strumień i wiatr» [38]. Це глибоко педагогічна формула: людина справді існує лише там, де розуміє природу, мову й пам'ять свого місця. Мала батьківщина у Стасюка – не провінційний простір, а етичний код культури. Таке бачення узгоджується з ЦСР № 11 і 12, які заохочують до збереження локальної спадщини та відповідального ставлення до культурних ресурсів. В українському контексті ця ідея перегукується з концепцією громадянської відповідальності за свій простір, визначеною Л. Гриневич (2019) як ключовою компетентністю освіти для сталого розвитку.

Поряд із цими концептами важливо виокремити й мотив дороги – постійний рух, мандрівку як метафору пізнання. У книзі «Jadąc do Babadag» Стасюк писав: «Podróż to sposób, by nie zapomnieć świata» [37] («Подорож – це спосіб не забути світ»). Подорож у його розумінні є актом духовного відкриття, а не втечі. Вона формує здатність бачити різноманітність культур, вчить повазі до іншості – цінності, закріпленої в ЦСР № 4.7. Цей мотив можна інтегрувати у шкільне вивчення як метафору освітнього шляху, що поєднує знання з досвідом, спостереженням, співпереживанням. Творчість Стасюка дає яскраві літературні приклади для такої педагогіки діалогу.

Окремої уваги заслуговує етика відкритості, що пронизує всю прозу автора. Він відмовляється від категоричних суджень, підкреслює відносність людського досвіду, вчить бачити у «чужому» – «іншого». Це і є суть глобальної освіти, спрямованої на формування культури миру.

Отже, художній світ Анджея Стасюка репрезентує духовну модель сталого розвитку – таку, що ґрунтується на відповідальності, пам'яті, екологічній чутливості, любові до місця та людини. Його твори є органічним інструментом реалізації освітніх завдань ЦСР, позаяк вчать бачити зв'язок між локальним і глобальним, між особистою історією та спільним майбутнім. Включення прози Стасюка до шкільних програм з літератури сприятиме формуванню цілісного світогляду учнів, їхньої здатності до міжкультурного діалогу, етичного судження й громадянської активності. Освіта ХХІ століття має готувати людину не лише до професії, а до життя у взаємопов'язаному світі – саме цього вчить проза Стасюка, де шлях, пам'ять і місце стають дороговказами морального вибору, формують етичний імператив і водночас розвивають здатність емпатичного сприймання довколишнього світу.

1.3. Анджей Стасюк та Юрій Андрухович – діалог культур на уроках зарубіжної літератури

Одним із найцікавіших прикладів польсько-українського літературного діалогу сучасності є творча співпраця Анджея Стасюка та Юрія Андруховича – двох авторів, що репрезентують різні, але водночас споріднені культурні традиції Центрально-Східної Європи. Їхня спільна книга «Моя Європа. Два есеї про найменший континент» («Moja Europa. Dwa eseje o najmniejszym kontynencie») стала знаковим культурним проєктом, який не лише відкрив можливості нового діалогу між Україною та Польщею, але й окреслив цілісне бачення простору Центральної Європи як території перехресть, пам'яті, подорожей та посттоталітарного досвіду.

У цій книзі Анджей Стасюк та Юрій Андрухович говорять з позицій двох народів, що мають спільну травматичну історію, спільні межі й подібні пошуки ідентичності після падіння «залізної завіси». Есеї обох авторів утворюють інтелектуальний діалог Сходу й Заходу всередині Європи. Стасюк та Андрухович – кожен своїм голосом – досліджують простір Європи, що межує, змінюється, нерідко знаходиться «поміж» – поміж кордонами, спогадами та ідентичностями [17]. У своєму есеї «Дорога до Бабадагу» (пізніше розширеному до окремої книги) Стасюк показує «Європу периферії» – світ забутих містечок, колишніх прикордонних пунктів і людей, які мешкають на маргінесі глобальних центрів. Подорожуючи через Карпати, Буковину, Словаччину та інші регіони, письменник створює літературну мапу Центральної Європи, яка не є політичною картою, а радше географією відчуттів, геополітичною психологією простору. Андрухович, своєю чергою, звертається до родинної історії, до спогадів предків, до того, як великі події історії залишають відбитки на повсякденному житті людей, які живуть на помежів'ї культур і мовних просторів.

Як зазначає український літературознавець Володимир Панченко, ця книга стала «не просто жестом порозуміння, а спробою утвердити

центральноєвропейську ідентичність як окремий культурний феномен, у якому поляк і українець шукають не відмінності, а спільний простір» [9]. Отже, книга «Моя Європа» не лише документує особисту приязнь та літературний діалог двох письменників, а й відкриває простір взаємного культурного осмислення, який може й повинен стати основою міжкультурної освіти.

Урок зарубіжної літератури, який включатиме аналіз цих творів, може стати потужним майданчиком для культурного діалогу, у якому учні вчитимуться не просто читати тексти, а й порівнювати культурні перспективи, розуміти, що історія, кордони, спогади – це не лише есеїстичні образи, а живі частини ідентичності людей. Наприклад, Стасюк формує природу власної Європи через простір, який він добре знає: гірські дороги, малі села, часові межі, зміну мов, зміну краєвидів – це не фільм чи картинка, а мапа спогадів і присутності. Андрухович натомість нагадує, що історія родини, що пережила кожне окреме її покоління, – теж є частиною простору, не менш важливою, ніж географія чи політика. Український письменник звертається до історичних змін, які формували межі мов, культур, навіть світоглядів у цих регіонах.

Цей діалог між Стасюком і Андруховичем має велике значення для навчання як української, так і зарубіжної літератури. Передусім тому, що він відкриває можливість власного бачення Європи й водночас пропонує засоби критичного аналізу, який не зводиться до патетичних або офіційних наративів, а звертає увагу на локальні історії, на «маленьке» поруч – на кордони, зміни, пересування. Це особливо важливо в контексті української школи, адже багато шкіл знаходяться в регіонах, де мешканці мають досвід зміни культурних або мовних кордонів, досвід багатонаціональності, спільної й водночас різної історії з Польщею чи іншими сусідами. Такий матеріал може відкрити учням не тільки знання про літературні жанри чи історичні факти, а й розуміння власної ідентичності – як вона формується, якими є її межі, які ціннісні орієнтири формуються через художнє письмо.

Книга «Моя Еуропа» також дає добрий методичний приклад: її есеї можна використати у формі порівняльного аналізу – або на рівні текстів, або на

рівні тем – «простір і спогади», «історія й пам'ять», «кордони та ідентичність». Урок може починатися з читання уривків обох авторів – Стасюка й Андруховича, відтак учні можуть працювати над завданнями: порівняння описів місць, дискусія про те, що означає бути «між культурами» чи «між просторами», спостереження за змінами мовних чи культурних кордонів. Такий підхід сприятиме розвитку не тільки літературних навичок, але й компетентностей сталого розвитку: осмислення культурної спадщини, критична свідомість, толерантність.

Перспективи використання такого матеріалу в Національній школі надзвичайно продуктивні. По-перше, він дозволяє оновити шкільний курс, збагатити його сучасною прозою, яка відображає реальні зміни простору, кордонів, ідентичності в Центральній-Східній Європі. Це може бути особливо цінним у старших класах, де учні вже готові до серйозного аналізу, дискусій, порівнянь. По-друге, тематика, втілена у книзі, сприятиме розвитку міжкультурного діалогу – між польською й українською літературами, між шкільними спільнотами, між учнями, які можуть мати різне походження чи різні культурні досвіди.

Пропозиція до творчого уроку: наприклад, урок під назвою «Європа між кордонами: простір і пам'ять у прозі Стасюка й Андруховича». Учні отримують уривки з обох есеїв, читають їх, аналізують образ простору, спогади, як кордони (географічні або культурні) змінюють ідентичність; у групах дискутують про те, що означає бути «центром» і «периферією» або жити «між культурами». Як варіант – семінар або круглий стіл для вчителів, що обмінюються досвідом: які тексти Стасюка й Андруховича сприймаються краще, що потребує адаптації, які переклади, пояснення та коментарі є необхідними, щоб учні краще розуміли контекст.

Загалом діалог культур, продемонстрований у прозі Стасюка й Андруховича, містить потенціал важливого елемента освітньої програми, оскільки поєднує художню якість із глибинним культурним та історичним

досвідом, створює простір для розвитку ідентичності, пам'яті й відповідальності за простір, в якому ми живемо.

Для сучасної української школи, особливо в контексті Нової української школи (НУШ), ця книга є надзвичайно цінною. Її можна розглядати як основу для тематичного уроку-діалогу, на якому учні досліджуватимуть, серед іншого, такі проблеми й вартості: як українці й поляки бачать себе в європейському контексті; чим різниться досвід «центру» й «периферії»; як через мандрівку, спогад, іронію та самоіронію формується національна ідентичність.

Такий урок може мати міжпредметний характер – його варто провести спільно вчителям української та зарубіжної літератури, створивши круглий стіл або семінар на тему: «Європа очима українця та поляка: простір, пам'ять, ідентичність». Учні можуть працювати з фрагментами есеїв, порівнювати художні стилі Андруховича й Стасюка, створювати візуальні чи літературні мапи «своїї Європи», обговорювати, що сьогодні означає бути центральноевропейцем.

Окрім того, «Моя Європа» може бути використана для розвитку компетентностей міжкультурного діалогу, критичного мислення, аналітичного читання, уміння вести дискусію. Через зіставлення позицій двох письменників учні вчаться усвідомлювати історичну пам'ять, бачити спільне й відмінне у двох культурах, формувати толерантність і розуміння «Іншого».

Отже, творча співпраця Анджея Стасюка та Юрія Андруховича є не лише унікальним літературним явищем, а й методично значущим ресурсом для сучасної школи. Книга «Моя Європа» може стати базою для інтегрованих уроків, творчих проєктів або семінарів, що об'єднують учнів навколо ідеї культурного діалогу та європейської взаємодії. Це не просто текст для читання, а жива платформа для розмови про Європу, в якій Україна й Польща – не периферія, а важливі голоси в центрі континентального осмислення.

РОЗДІЛ II. Методично-інтерпретаційні аспекти поетософії прози Анджея Стасюка

2.1. Зміст поняття поетософії та його застосування у шкільній практиці навчання літератури

Поняття поетософії означає цілісне поєднання поетичної уяви та філософської рефлексії у літературній творчості. Воно позначає тип художнього мислення, у якому форма й зміст не протиставляються, а взаємно породжують одне одного: художній образ набуває ролі інструмента філософського пізнання, а філософська ідея знаходить свою реалізацію в естетичній структурі тексту. Як наголошує польський дослідник Болеслав Гадачек, поетософічне письмо є спробою «створити мову, здатну одночасно відчувати і мислити» [22], адже саме через поетичну форму людина пізнає екзистенційний досвід – час, пам'ять, смерть, присутність тощо.

Упровадження поняття поетософії у шкільне навчання літератури дасть змогу подолати розрив між емоційним сприйняттям і раціональним аналізом, поєднати естетичну насолоду з глибокою світоглядною рефлексією. Література сприйматиметься не лише як предмет читання, а як простір мислення – засіб осмислення людського існування, морального вибору, культурної ідентичності. Як пише О. Ісаєва, завдання сучасного уроку літератури – не просто навчити аналізувати текст, а «ввести учня у діалог з автором і світом цінностей» [4]. Саме в цьому контексті поетософія може стати методологічною основою компетентнісного підходу Нової української школи, що орієнтований на розвиток критичного мислення, емоційного інтелекту, толерантності, здатності до рефлексії та емпатії.

Література ХХІ століття, особливо сучасна зарубіжна література, в тому числі польська, характеризується багатовимірністю, фрагментарністю та інтертекстуальністю, тому її ефективне вивчення вимагає застосування методики, яка дозволяє поєднувати естетичну та етичну інтерпретацію тексту.

Як наголошує А. Важоха, освітній потенціал літератури полягає у «здатності відкривати людину в людині» [42], тобто виховувати моральну увагу, емпатію та усвідомлену відповідальність. Поетософський підхід у навчанні літератури сприятиме цьому, адже він пропонує учневі не лише пізнати сюжет, а відкрити й проінтерпретувати філософію досвіду, приховану в художній формі, зокрема те, як ми пам'ятаємо, спостерігаємо, називаємо, творимо власний світ.

Літературна постать Анджея Стасюка може стати взірцевою для такого типу мислення. Його проза – це своєрідний антинаратив, що руйнує класичну сюжетність, але водночас надзвичайно насичена філософськими рефлексіями про пам'ять, час, периферію та ідентичність. У романі «Дукля» центральними стають мотиви світла й часу, а не подієвий рух; оповідь перетікає між спостереженням і медитацією, трансформуючи локальний пейзаж у своєрідну «лабораторію свідомості» [29]. Така естетика прямо працює на поетософську мету уроку літератури: форма (описовість, сповільнення, повтори, ритмічні фрази) стає продовженням філософії досвіду, у якій розмірковування про речі й деталі перетворюється на роздум про сенс буття.

Біографічний і культурний контекст творчості Стасюка підсилює навчальний потенціал його творів. Письменник живе на карпатській периферії, у Воловці, і саме звідти формує власну оптику з-поза центру – бачення Європи не як абстрактної ідеї, а як поліфонічного простору пам'яті, мандрів і зустрічей. Його прозу відзначено найвищими літературними нагородами – Nike за книгу «Jadąc do Babadag», Angelus за роман «Схід». Його твори перекладені десятками мов. Отож Стасюк – не лише письменник, а моральний і культурний голос Центрально-Східної Європи, у творчості якого поняття дороги, дитинства, пам'яті та провінції поєднані в унікальну філософію споглядання. Для шкільного навчання літератури це означає можливість говорити з учнями про центр і периферію, кордони й ідентичність, пам'ять і спільноту, інтегруючи урок літератури з історією, географією, громадянською освітою та культурологією.

Методично поетософський урок за прозою Стасюка може вибудовуватися як послідовність педагогічних кроків, що відтворюють шлях від емоційного досвіду до філософського розуміння:

- смислове налаштування – обговорення з учнями власного досвіду місця та пам'яті: їхні локальні маршрути, родинні історії, простори, що формують ідентичність; цей етап можна пов'язати із ЦСР 11 («Сталий розвиток міст і громад») та ЦСР 4.7 («Освіта для культури миру і глобального громадянства»);
- уважне читання форми – виокремлення у тексті сповільнень, повторів, описів світла, мотивів дороги чи мовчання; аналіз того, як поетика породжує філософію часу та пам'яті;
- етична рефлексія – обговорення ціннісних опозицій, що формують моральну тканину тексту (центр / периферія, забуття / пам'ять, швидкість / повільність, споживання / дбайливість);
- глобальний горизонт – виведення локальних мотивів на рівень сучасних викликів: міграції, культурна різноманітність, екологічна свідомість, спільна європейська ідентичність;
- проєктна дія – реалізація мініпроєкту «Моє місце пам'яті»: створення фотоесею, усної історії чи мапи маршрутів із власного життя; це дозволить інтегрувати предметну літературу з громадянською компетентністю та концепцією освіти для сталого розвитку.

Урок літератури, побудований на поетософському принципі, стане місцем духовного навчання, де форма тексту навчає мислити, а зміст – співчувати й діяти. Анджей Стасюк демонструє, що література може бути не тільки дзеркалом світу, а його етичним продовженням: локальний пейзаж перетворюється на лабораторію часу й пам'яті, наратив без «сюжетних апогеїв» – на вправу у спогляданні та відповідальності, а периферія – на символ універсального. Такий досвід є неоцінним для сучасної школи, позаяк саме через нього учні засвоюють цінності гуманізму, толерантності, екологічної та

культурної чутливості, які співвідносяться з цілями сталого розвитку й педагогічними орієнтирами Нової української школи.

Отже, поетософія в освітньому процесі виконує подвійну функцію: з одного боку, вона поглиблює розуміння художнього тексту як багатошарового світу смислів, а з іншого – стає інструментом формування особистості, що здатна до саморефлексії, діалогу та моральної дії. Творчість Анджея Стасюка у цьому контексті є взірцем поетософського мислення, у якому поєднуються естетика повільності, філософія пам'яті й гуманістичне бачення людини в сучасному світі.

2.2. Геопоетичні координати людини у прозі Анджея Стасюка у контексті сучасних літературознавчих компетентностей учнів

Поняття геопоетики в сучасному літературознавстві є одним із найцікавіших напрямів гуманітарного осмислення простору. У широкому розумінні термін означає «поетику місця», себто спосіб, у який письменники відображають у художньому світі своє бачення простору, географічних координат буття людини, топографію її духовного досвіду. Усе частіше можемо зустріти цей термін у наукових розвідках. У цьому контексті варто виокремити публікації українських літературознавців В. Романишин [12, с. 241–252.], О. Шаблія [16, с. 10–17], І. Бондаря-Терещенка. Серед польських досліджень геопоетики важливими є праці Ельжбети Рибіцької [11, с. 337–353], Еви Реверс, Едварда Касперського. Віра Романишин розглядає геопоетику як художню топографію та теоретичну рефлексію над літературним часопростором.

Засновником геопоетики вважається шотландський філософ Кеннет Вайт, уродженець міста Глазго, який в середині 1960-их років переїхав до Франції, де заснував Інститут геопоетики. Він запровадив поняття «geopoetics» до наукового обігу; геопоетику він розумів як «мистецтво мислення через простір» – спробу знайти гармонію між внутрішнім і зовнішнім світом людини, між

природою, ландшафтом і культурою (див.: White K., *The Wanderer and His Charts*, 2004). Його найважливіші праці: «Альбатросова скала: вступ до геопоетики» (1994), «Парадоксальна стратегія: досвід культурного спротиву» (1998) та інші. Мислитель визначив явище геопоетики як «вивчення інтелектуальних і чуттєвих зв'язків між людиною й Землею з метою створення гармонійного культурного простору» [11].

У літературознавстві геопоетика означає не лише опис конкретного місця, а передусім формування духовного ландшафту – того простору, в якому людина відкриває свою ідентичність, пам'ять, зв'язки з історією. Для Юрія Андруховича геопоетика – це універсальний культурний проєкт, творча стратегія, повернення до цілісного поетичного сприйняття світу. В однойменному циклі зі збірки «Диявол ховається в сирі» автор пише: «Насправді йдеться про досяжність недосяжного. Про те, що хоч будь-які тривалі й послідовні махінації з територіями, ментальностями, культурами загалом вдаються, час до часу трапляється неочікуване – вибух людського і поетичного, і геополітична система не спрацьовує, дає збій» [1, с. 236].

Важливим питанням геопоетики є також проблема співвідношення простору (місця) та літератури, письменника, адже кожен автор пов'язаний з тим чи іншим місцем – місцем свого народження, перебування, звернення до подій, що там відбувалися. Польська дослідниця зауважує, що відношення можна розглядати крізь призму географії літературних середовищ, коли не людина «олітературює» місце, а місце сприяє розвиткові письменницького таланту й середовища.

Загалом, учені вважають геопоетику окремим розділом поезики, предметом якого є «як образи географічного простору в індивідуальній творчості, так і локальні тексти (або надтексти), які формуються в національній культурі як результат освоєння окремих місць, регіонів географічного простору і концептуалізації їх образів». [11, с. 337–353]. Ельжбета Рибіцька називає звернення до геопоетичних студій топографічним поворотом у літературознавчих дослідженнях. Привабливість аналізу з використанням

просторових категорій Рибіцька демонструє на прикладі досліджень Еви Лукашик [28], перелічуючи запропонований дослідницею просторовий поняттєвий інструментарій: територія, межа, маршрут, номадизм, діаспора, міфічна географія тощо.

Письменники та літературознавці часто прив'язують свої праці до конкретного географічного місця й простору, так само вчені-географи вдаються до текстів філологів через бажання надати індивідуального прочитання й бачення природних ландшафтів. Існує зв'язок між територією й подіями, що на ній відбувалися, і про які пам'ятають нащадки. Події, важливі з погляду національної ідентичності, фіксуються як через місця (гори, ріки, ліси тощо), так і через їхні назви. Для геопоетики аспекти поетичної пам'яті географічного простору визначають висвітлення топографії як кодування пам'яті, як площини, на яку проєктуються події, пов'язані з національною та політичною ідентичністю [26, с. 289–293].

Для Анджея Стасюка цей вимір набуває особливого значення, адже його проза – це постійне мандрування просторами Центрально-Східної Європи, де географія стає метафорою пошуку себе. Як зауважує дослідниця Ганна Краузе, «у Стасюка місце – це не лише топос, а живий організм, який дихає історією, болем і людською присутністю» [24].

Одним із найяскравіших візрів геопоетичного мислення у творчості письменника є збірка «Дукля» (1997). Кристина Лятавець вже у самій назві свого дослідження про цю книгу Анджея Стасюка («*Dukla – omfalos i miejsce peryferyjne*» [25]) дає зрозуміти, про що йтиметься. Омфал (омфалос) – священний камінь. Найвідоміший камінь містився у Дельфах і символізував центр Землі. Сам автор у своїй книзі вживає таке ж окреслення: «*I wtedy Dukla staje się centrum świata, omfalos uniwersum – rzecz, w której zaczynają się wszystkie rzeczy, rdzeń, na który niszczą się kolejne warstwy ruchomych zdarzeń, nieodwracalnie zmienionych w nieruchome fikcje...*» [36, с. 45].

Тут автор повертається до топосу помежів'я, до малих містечок і доріг, що поєднують Польщу, Словаччину, Україну, Угорщину. Його герой – мандрівник,

який не стільки рухається у просторі, скільки вслухається у його тишу. Для Стасюка дорога – це спосіб мислення, а не лише подорож. Його герої живуть на помежів'ї – географічному, історичному, екзистенційному. Саме в цьому проявляється геопоетика як онтологія помежів'я, де людина пізнає себе через простір [19].

У збірці «*Opowieści galicyjskie*» («Галицькі оповідання», 1995) геопоетика набуває більш локального, майже документального виміру. Стасюк описує села та містечка Лемківщини, території, де перетинаються польська, українська та словацька культури. Автор створює карту світу, де «мала батьківщина» стає осердям універсальних смислів. Його Галичина – це не просто регіон, а символ втраченої цілісності Європи, де історія, культура і пам'ять творять духовний простір людини. Через такі оповідання Стасюк формує етичну географію, у центрі якої стоїть людина, що прагне порозуміння й миру – цінності, що суголосні Цілям сталого розвитку освіти (ООН, 2015), зокрема цілям № 4 (якісна освіта) та № 16 (мир, справедливість і сильні інститути).

У романі «*Wschód*» («Схід», 2014) Стасюк розширює географію свого художнього світу, перетворюючи подорож до Монголії та Сибіру на духовну мандрівку на межу цивілізацій. Тут геопоетика стає способом філософського осмислення історії – письменник намагається знайти точку рівноваги між Заходом і Сходом, між Європою й Азією, між цивілізацією й дикістю. Автор ніби втілює принцип, проголошений самим Вайтом: «Щоб зрозуміти світ, потрібно спершу зрозуміти його ландшафт». У романі «Схід» Стасюк показує людину як геопоетичну істоту, яка існує лише у русі, у пошуку координат власної приналежності.

У романі «*Rzeka dzieciństwa*» («Ріка дитинства», 2024) письменник повертається до мотивів пам'яті та коренів. Геопоетика тут поєднується з топосом дитинства – річка стає символом часу, руху, безперервності життя. Місце перетворюється на «пам'яттєвий ландшафт», у якому людина пізнає себе через спогад. Така форма поетики місця є особливо продуктивною для

освітнього осмислення, адже вона вчить школярів бачити зв'язок між простором, досвідом і культурою.

У концепції Нової української школи (НУШ) літературна освіта спрямована на розвиток ключових компетентностей, серед яких центральне місце займають уміння інтерпретувати художній текст, усвідомлювати його багатовимірність, культурно-історичний контекст та особистісні смисли. Геопоетичний підхід у вивченні прози Стасюка дозволяє реалізувати саме ці компетентності, адже учні:

- розвивають уміння аналізувати простір як художню категорію;
- інтерпретують текст у взаємозв'язку з історією, географією, культурою;
- формують ціннісні орієнтири, пов'язані з толерантністю, діалогом культур та повагою до інших народів.

Вивчення творів Стасюка у старших класах можна інтегрувати у тематичні модулі, присвячені проблемам «людина і світ», «пам'ять і час», «мала батьківщина». Такий аналіз сприятиме не лише розвиткові літературознавчих компетентностей, а й формуванню глобальної компетентності – здатності бачити світ у його культурній різноманітності та єдності.

У контексті освітніх цілей НУШ геопоетика прози Стасюка є цінним інструментом гуманістичного виховання, позаяк показує людину як частину простору, відповідальну за нього; виховує почуття причетності до культурного та природного ландшафту; навчає сприймати історію не як минуле, а як живий компонент сучасності.

Отже, геопоетичний вимір прози Анджея Стасюка – це не лише художня особливість, а педагогічна можливість. Його твори допомагають школярам побачити світ як цілісний простір, у якому взаємодіють люди, культури, мови та історії. Аналізуючи прозові книги «Дукля», «Галицькі оповідання», «Схід» і «Ріка дитинства», учні можуть не лише розвивати компетентності читача-дослідника, а й осмислювати власні геопоетичні координати – своє місце у світі.

Підсумовуючи, варто наголосити, що поєднання геопоетики Стасюка з сучасними вимогами літературної освіти формує інтегровану освітню модель,

де література стає простором діалогу між людиною та світом, між локальним і глобальним, між минулим і майбутнім. Саме такий підхід забезпечує реалізацію основних завдань НУШ – виховання особистості, здатної мислити критично, співчувати, зберігати пам'ять і водночас творити майбутнє.

2.3. Інтерпретація символіки сакрального простору пам'яті у прозі Анджея Стасюка на уроках зарубіжної літератури

У процесі дослідження художніх утілень і трансформацій сакральної символіки, зокрема сакральних вимірів пам'яті, які втілюються в образах ріки, дитинства, провінції та простору, особливої ваги набуває осмислення універсальних культурних архетипів. Спираючись на широкий науковий дискурс і класичні концепції, бачимо, що образ ріки у світовій культурі завжди був символом життєвого потоку, оновлення йплинності часу. У «Словнику символів» Владислава Копалінського символізм ріки тлумачиться як універсальний архетип, який поєднує початок і кінець, народження й смерть [23, с. 365]. Саме таку метафізичну функцію ріка виконує і в романі Анджея Стасюка «Ріка дитинства», де ріка Буг стає не лише реальною межею, а й сакральним переходом між минулим і теперішнім, між особистим і колективним досвідом.

Глибше значення цього символу розкриває каталонський мислитель Хуан Едуардо Керлот, який у своєму «Словнику символів» наголошує, що ріка поєднує в собі родючість і руйнування, життя й забуття [19, с. 358]. Ця амбівалентність надзвичайно промовиста у контексті творчості Стасюка, адже пам'ять у його прозі нагадує ріку – вона рухається, змінюється, оновлюється й водночас втрачає щось дорогоцінне. У романі «Ріка дитинства» автор показує, що пам'ять має природну течію, у якій переплітаються воскресіння й зникнення, спогад і забуття. Таке філософсько-екзистенційне осмислення

визначає структуру роману, у якому сакральний простір пам'яті є водночас особистим і колективним.

Поруч з архетипними уявленнями важливою є біблійна символіка ріки, описана Манфредом Луркером [26] а також етнолінгвістичні інтерпретації Єжи Бартмінського, який простежує цей образ у народних уявленнях і колективній міфології [18, с. 324–334]. Такий підхід дозволяє розуміти символ ріки як універсальний знак переходу й очищення, як місце зустрічі життя та смерті, минулого й теперішнього. Паралельні інтерпретації можна знайти в українській літературі, де ріка, зокрема Дніпро у творах Тараса Шевченка чи Олеса Гончара, також виступає сакральним простором пам'яті, втіленням історичної тяглості й духовної ідентичності. Водночас у працях Йоанни Поцяск-Картечки ріка постає як простір трансцендентного досвіду – межі, через яку людина усвідомлює власну присутність у світі.

Ідеї сакральності пам'яті знаходять продовження в інтерпретаціях сучасних письменників. Українська поетка Катерина Калитко трактує ріку як метафору віри, мови й долі, що формують духовне осердя людини [5, с. 45]. Подібне бачення простежується й у Стасюка, який надає своїй ріці статусу живої тканини культури – елемента, що постійно оновлюється, зберігаючи водночас колективну пам'ять поколінь.

Українська літературна критика неодноразово підкреслювала особливу роль пам'яті у прозі Анджея Стасюка. Андрій Любка наголошує, що у його творах провінція і «мала батьківщина» стають центром духовного відродження людини [7]. Катерина Гладка у дослідженні збірки «Галицькі оповідання» показує, як у цих текстах народжуються концепти дитинства, місця й пам'яті, що поєднують індивідуальне та колективне [2]. Юлія Ільченко аналізує роман «Схід», звертаючи увагу на глибоку саморефлексію автора, його духовну самотність та прагнення свободи як екзистенційної цінності [3]. Власне, ця внутрішня свобода визначає життєву позицію Стасюка. Від початку війни він активно підтримує Україну, займаючись волонтерством у створеному фонді «Linia Frontu», а його роман «Ріка дитинства» (2024) став, за словами Яцека

Цесляка, остаточним розривом з російським культурним простором і моральною декларацією спротиву тоталітаризмові [20].

Мотив пам'яті у прозі Стасюка має не лише психологічний, а й метафізичний вимір. Автор сприймає її як сакральний простір, у якому відбувається духовне паломництво людини. Ця пам'ять поєднує героя з рідною землею, місцем, де «кожен камінь, кожна дорога має свій голос». У збірці «*Opowieści galicyjskie*» створюється своєрідна топографія пам'яті: провінційні села, цвинтарі, руїни й дороги стають знаками минулого, що живе в сучасності. Дослідниця Магдалена Рабізо-Бірек слушно зауважує: «*Stasiuk tworzy sakralną geografie prowincji, w której każde miejsce staje się znakiem transcendencji*» [43, с. 211]. Таке розуміння сакральності прямо перегукується з гуманістичними цінностями сучасної освіти. Згідно з Концепцією Нової української школи (МОН, 2020) [8], головним завданням вивчення літератури є виховання моральної чутливості, емпатії та здатності інтерпретувати художній текст у контексті універсальних духовних цінностей. У цьому сенсі проза Стасюка може стати важливим інструментом формування компетентностей учнів, адже вона навчає бачити у пам'яті не застиглу архівну категорію, а живий процес пізнання себе у світі.

Твори «*Wschód*», «*Dukla*» і «*Jadąc do Babadag*» пропонують широкі можливості для інтерпретаційної роботи на уроках зарубіжної літератури. У книзі «*Дукля*» автор пише: «*Światło w Dukli jest inne. Przypomina o tym, że wszystko przemija, ale i wszystko trwa w tej samej chwili*» [36, с. 12]. Ці рядки допомагають учням зрозуміти, як буденне у Стасюка набуває сакрального значення, як світло стає метафорою просвітлення й вічності. Подібну символіку можна зіставити з біблійними мотивами світла й очищення, що поглиблює інтертекстуальне розуміння тексту. У романі «*Схід*» письменник розважає: «*Na Wschód jedzie się po to, by znaleźć ślady dawnych bogów, by zrozumieć, że ziemia jest pamięcią*» [40, с. 88]. У цій фразі втілюється головна ідея його прози – усвідомлення землі як носія колективної пам'яті та сакрального сенсу буття. Такі тексти можна використовувати у школі як матеріал для формування

критичного й ціннісного читання. Аналізуючи образи у прозі Стасюка, учні вчаться бачити у літературі не лише опис подій, а духовний досвід, що відкриває шлях до пізнання людяності. Як наголошує Марта Вика: «W prozie Stasiuka pamięć jest formą współczesnej duchowości, próbą ocalenia sensu w erze przemijalności» [44, с. 119]. Це положення цілком відповідає сучасним орієнтирам НУШ, які підкреслюють важливість розвитку емоційного інтелекту, рефлексії, діалогу культур і гуманістичного світогляду.

Отже, інтерпретація сакральної символіки пам'яті у прозі Анджея Стасюка є не лише літературознавчим, а й педагогічним завданням. Її вивчення на уроках зарубіжної літератури дасть змогу розвивати в учнів духовну зрілість, здатність до емпатії. Твори Стасюка, у яких пам'ять втілюється як «єдиний дім, який ми маємо» [19, с. 34], суголосні ціннісним орієнтирам Нової української школи, адже вчать молодь осмислювати власну ідентичність через досвід історії, мови й культури. Сакральна символіка пам'яті у прозі Стасюка відкриває перед сучасною освітою простір діалогу між минулим і теперішнім, між людиною й світом, між словом та духовністю.

Освітньо-педагогічний потенціал прози Анджея Стасюка неодмінно виявиться продуктивно освоюваним у шкільній методиці навчання літератур та формування літературознавчих компетентностей, відкриє учням нові обрії філософії літератури, у якій пам'ять відіграє ключову роль, позаяк саме у пам'яті та через пам'ять людина здатна пізнавати й берегти власну культурну ідентичність, плекати своє місце на землі, формувати індивідуальне буття у нескінченності вічності, усвідомлювати свій зв'язок з родом, спільнотою, краєм, народом, культурою. Проза Стасюка відкриває один з найцінніших літературних ландшафтів, який формується пам'яттю не як завершеним процесом, а тривалою екзистенційною, психологічною, духовною та емпатичною діяльністю людини – діяльністю її серця й душі, але також дією, доступною органам відчуттів, тілесною й близькою, яка відбувається з людиною саме зараз, саме у цю мить.

РОЗДІЛ III. Творчість Анджея Стасюка в українській рецепції як програмно-методичне підґрунтя вивчення автора у школі

3.1. Письменницький доробок Анджея Стасюка в українському літературознавчому дискурсі

Постать Анджея Стасюка посідає помітне місце в сучасному літературному просторі Центрально-Східної Європи, останніми роками його творчість стала об'єктом дослідження також і в Україні. У межах українського літературознавчого дискурсу твори Стасюка розглядаються крізь призму фундаментальних питань ідентичності, пам'яті, периферійного простору та культурного пограниччя. Цей факт свідчить про те, що його проза уже входить у культурний діалог між Польщею й Україною, а це створює методичні передумови та можливості для впровадження його творчості до програми вивчення зарубіжної літератури у старших класах ліцею.

Одним із напрямків української рецепції творчості Стасюка є лінгвістичний та перекладознавчий аналіз його прози. Так, у статті «Мовні засоби оцінності в перекладених українською мовою художніх творах польського письменника Анджея Стасюка (на матеріалі книги «Галицькі оповідання»)» дослідниця Т. Коць аналізує аксіологічні механізми мови в українському перекладі. Зокрема, досліджуються лексико-стилістичні одиниці, які передають емоційно-оцінну та раціонально-оцінну компоненту художнього тексту, виокремлено позитивно оцінні та негативно оцінні парадигми мовних засобів, досліджено їх функціональні прояви [6]. Українська науковиця звернула увагу на те, що переклад творів Стасюка – не просто лінгвістичний акт, а культурна операція, яка полягає у перенесенні ціннісного простору польської периферійної прози у контекст українського читача. Це підтверджує, що творчість письменника сприймається не як екзотика-експорт, а як потенційно інтегроване явище української літературної культури.

У літературно-критичному полі України також простежується зацікавлення темами провінції, пам'яті, простору, які складають основу поезики Стасюка. Наприклад, блог-публікація «„Галицькі оповідання”: пошуки польської душі Анджея Стасюка» на порталі «Старий Лев» розглядає феномен прозового погляду автора на Україну та українсько-польське пограниччя: «Польський письменник Анджей Стасюк вже багато років пояснює Україну Європі... Він не лише відрізняється талантом бачити крізь прості історії людей суть процесів...» [30]. Хоча така публікація не є академічним дослідженням, вона підтверджує наявність інтересу до автора в українському читацько-критичному просторі та створює передумови для системного наукового аналізу.

Ба більше, видання «Нова Польща» у матеріалі «Анджей Стасюк – всесвітньо відомий письменник із глухого села» повідомляє, що книги Стасюка перекладені українською, що він неодноразово виступав на літературних фестивалях в Україні, а також що його творчість має вагомий культурний резонанс [30]. Це свідчить про вельми важливий факт: українське середовище має доступ до перекладів письменника, що є необхідною умовою для включення його творів у шкільні навчальні програми.

Утім, варто наголосити, що хоча в українському літературознавстві наявні кілька наукових студій (зокрема лінгвістичного спрямування), системних монографій чи поглиблених інтерпретацій, які б повністю охоплювали творчість Стасюка, небагато. Однак ця ситуація водночас вказує на методичний простір для подальшої роботи – саме методичне підґрунтя вже наявне, тож його можна використати для впровадження прози Стасюка до шкільної практики; це може бути один обраний текст, скажімо, книга «Дукля», збірка «Галицькі оповідання» або найновіший роман «Ріка дитинства».

У цьому потенційному методично-педагогічному контексті пропонуємо зосередити увагу на окремому творі – повісті «Дукля» («Dukla») – як кандидата для програмного вивчення у старших класах ліцею. Цей твір поєднує чітку наративну структуру з глибокими екзистенційними мотивами: провінційне містечко Дукля стає символічним простором пам'яті, часу та місця. Навчально-

методично це відкриває множину потенційних тем: простір та ідентичність, пам'ять і забуття, центр – периферія, мандрівка як модель життя, діалог культур. Включення «Дуклі» до програми дозволяє у межах уроку зарубіжної літератури не лише ознайомити учнів зі сучасною польською прозою, але й розвивати ключові компетентності: критичне мислення, міжкультурна комунікація, громадянська позиція, емоційна й естетична чутливість.

Методично урок можна будувати за такою структурою: перед читанням – коментоване впровадження у контекст Центрально-Східної Європи, контекстуальне пояснення понять «периферії» й «помежів'я»; під час читання – аналіз та інтерпретація топосів, зокрема образу міста, мотиву дороги й простору, відтак розважання питань «чому місце визначає людину», «як пам'ять формує простір». Після читання – дискусія: «Як зміни у просторі впливають на особистість?»; проєктне завдання: учні готують мапу пам'яті свого міста / району та порівнюють її з образом Дуклі; порівняльний аналіз: зв'язок з українськими текстами (наприклад, твори Тараса Прохаська). Таке завдання дозволить інтегрувати літературу з історією, географією, громадянською та культурною освітою.

Отже, рецепція творчості Анджея Стасюка в українському літературознавчому просторі вже має певні фрагменти – лінгвістичні аналізи перекладів, читацькі огляди, переклади творів. Це створює науково-методичну основу для включення його прози в освітні програми. Саме тому його твори мають потенціал не лише як об'єкти читацького задоволення, але і як засіб формування ціннісних орієнтирів у старшокласників: толерантності, гуманізму, культурного діалогу, екологічної та історичної свідомості.

3.2. Перекладацька рецепція творчості Стасюка в Україні

Творчість Анджея Стасюка вже понад два десятиліття входить до українського читацького та культурного обігу завдяки системній перекладацькій роботі – від повістей та есеїстики до вибіркових публікацій у періодиці. Сукупно це сформувало достатню «критичну масу» якісних україномовних текстів, що дає змогу планувати повноцінне програмне вивчення письменника у старших класах ліцею. Навколо Стасюка згуртувалося своєрідне гроно перекладачів, серед яких не лише професійні полоністи, а й письменники-есеїсти, які тонко відчують його поезику межевого простору, уповільненого споглядання та «геопоезику периферії».

Творчість Стасюка вже понад чверть століття присутня в українському рецептивному просторі. Українською перекладено шість його книжок, а серед перекладачів – відомі майстри: Наталя Чорпіта (Stasiuk, 2001), Остап Сливинський (Stasiuk, 2007), Богдана Матіяш (Stasiuk, 2009), Тарас Прохасько (Stasiuk, 2014, 2015), Богдан Ославський (Stasiuk, 2017). Особливо показовим є внесок Тараса Прохаська, який переклав два значущі тексти автора – «Галицькі оповідання» та «Схід». У представленнях і фестивальних досьє зазначено також його переклад книги «На схід від заходу», що в українській версії «органічно доповнює стасюківські пошуки нових світів» (Івано-Франківськ, 2015). Переклади Прохаська вирізняються інтонаційною прозорістю, точністю синтаксису й ритму, відтворенням лексичної аскези Стасюка без надмірної експресії, що дає змогу зберегти ефект «повільної камери» – характерну рису його поезики.

Важливою для українського корпусу перекладів творів Стасюка стала його автобіографічна книжка «Як я став письменником. Спроба інтелектуальної автобіографії» («Jak zostałem pisarzem»), перекладена Богданом Ославським [14]. Перекладач обирає плавну, майже розмовну інтонацію, яка передає іронію й «побутову метафізику» автора, а філософські спостереження Стасюка сприймаються як природне продовження побутових деталей. Окремий, ранній і

важливий переклад роману «Дев'ять» («Dziewięć»), виконаний Наталею Чорпітою (Львів, 2001). Перекладачка вдало передала урбаністичну атмосферу 1990-х і складну розмовну лексику, завдяки чому український текст зберігає інтонаційну глибину оригіналу.

До формування «українського Стасюка» долучалися й перекладачі, які частіше працюють з короткими формами – колонки, есеї, оповідання – у періодиці, на фестивальних платформах, у збірниках. Остап Сливинський у власних профілях називає Стасюка серед авторів, яких перекладав; його доробок – це здебільшого короткі тексти для журналів і каталогів, що підтримують постійну присутність письменника в українському культурному просторі. Подібну роботу виконують Олександр Бойченко, Андрій Бондар, Олександр Ірванець – перекладачі, редактори й модератори польсько-українських літературних проєктів, які сприяють публічній присутності Стасюка в Україні. У статті «Нової Польщі» наголошено, що авторіві «пощастило з українськими перекладами»: серед перекладачів названі Тарас Прохасько, Юрій Андрухович, Остап Сливинський, Богдана Матіяш, Олександр Бойченко, Наталія Чорпіта, Богдан Ославський. Це свідчить про сформований культурний контекст і стабільну рецепцію творчості письменника в українському середовищі.

Окремим напрямом україномовної рецепції є лінгвостилістичні дослідження перекладів. Зокрема, у спеціальній статті про мовні засоби оцінності в українському перекладі «Галицьких оповідань» проаналізовано, як аксіологічна лексика функціонує в перекладному тексті. Це підтверджується тим, що українські версії Стасюка розглядають не лише як перенесення змісту, а як самостійні естетичні структури. З погляду якості й придатності для школи, наявні українські переклади демонструють кілька сильних сторін: інтонаційну адекватність, лексичну культуру й педагогічну придатність. Перекладачі не вирівнюють характерну для Стасюка уривчастість, повтори, мінімалістичну тропіку, завдяки чому зберігається його споглядальна поетика. Лексика перекладів балансує між локальними реаліями (топоніми Бескидів, побутові

деталі) та загальноукраїнським стандартом, без надмірної регіоналізації. Ці тексти, особливо «Фад», «Схід» і «Галицькі оповідання», стають вельми придатним матеріалом для освітнього аналізу, позаяк поєднують теми пам'яті, етики помежів'я, толерантності й міжкультурного діалогу, що відповідає компетентнісному підходу НУШ та Цілям сталого розвитку (ООН, 2015).

Сакральний простір пам'яті, який оприявнюється у концептах дитинства та «малої батьківщини», відкриває нові дослідницькі горизонти й інтерпретаційні підходи. Одним з об'єктів цієї розвідки є нещодавно опублікований роман Анджея Стасюка «Ріка дитинства», який поки очікує українського перекладу. Його художній світ безпосередньо пов'язаний із попередніми текстами – «Галицькими оповіданнями», «Дуклею» та «Сходом», що становлять передтекстову основу для розуміння нової книги. У цих творах формується авторська топографія «малої батьківщини» як *axis mundi* – осердя індивідуального всесвіту, де поєднуються досвід та уява, гріх та очищення, пам'ять і забуття.

Польська літературна спільнота з великим зацікавленням сприйняла новий роман культового автора, що спричинило появу численних рецензій і тлумачень. Роберт Сольський [31] ставить питання про межу між сентиментальною ностальгією та болісною пам'яттю, Яцек Цесляк (Cieślak, 2024) наголошує на осмисленні російських злочинів і прощанні письменника з простором насильства. Даріуш Новацький (Nowacki, 2024) трактує Буг як «святую й прокляту» ріку – образ із глибоким сакральним підтекстом, а Юстина Соболевська [30] розмірковує над темою провини свідка, посилаючись на фразу автора «Nie można bezkarnie patrzeć na ten kraj». В інтерв'ю Міхалові Совінському Стасюк зізнається, що «справжній світ завжди цікавіший від того, який вдається описати» [32], чим підтверджує власну потребу у пошуку істини поза текстом – у досвіді, пам'яті, спогляданні.

Осмислення феномену сакрального простору пам'яті у романі «Ріка дитинства» передбачає кілька взаємопов'язаних завдань: концептуалізацію топосів дитинства та «малої батьківщини» як осердь авторського всесвіту;

розкриття символіки ріки як сакрального образу, що єднає індивідуальну пам'ять з колективною архетипністю; аналіз наративних стратегій сакралізації повсякденного досвіду, завдяки яким Стасюк перетворює особисту історію на універсальний міф пам'яті. У романі пам'ять втілюється не просто як тема, а як форма духовного буття, у якій віддзеркалюється пошук гармонії між людиною, землею та історією, який визначає сакральну сутність прози Анджея Стасюка.

Усе це створює потужний ґрунт для методичного осмислення та впровадження прози письменника до шкільної програми. Наявний корпус українських перекладів різних жанрів і періодів – «Фад» (пер. Б. Матіяш), «Схід» (пер. Т. Прохасько), «Галицькі оповідання» (пер. Т. Прохасько), «На схід від заходу» (пер. Т. Прохасько), «Як я став письменником» (пер. Б. Ославський), «Дев'ять» (13, пер. Н. Чорпіта) – забезпечує методичну варіативність і можливість добирати тексти під навчальні цілі та рівень класу. До цього додається серія коротких перекладів у періодиці (Остап Сливинський, Олександр Бойченко), які можна використовувати як додаткові тексти для формувального оцінювання.

Активна присутність Анджея Стасюка в українському культурному просторі, підтримана працями перекладачів і критиків, підтверджує усталеність його рецепції та дає підстави включати його твори до навчальних модулів старшої школи.

Для програмного вивчення у старших класах НУШ насамперед доцільно використовувати: а) «Схід» – як сучасну «книгу пам'яті та простору», що поєднує автобіографічну оптику з етикою відповідальності; б) «Галицькі оповідання» – як збірку для аналізу топосу «малої батьківщини»; в) вибрані есеї з «Фад» – як матеріал для поетософського читання й реалізації міжпредметних зв'язків (література, громадянська освіта, історія тощо). Ці тексти доступні українською мовою у добрих перекладах і супроводжуються читацько-критичними матеріалами, що спрощує їх методичне впровадження.

Серед іншого, сакральна символіка пам'яті у творчості Анджея Стасюка у контексті шкільного вивчення може стати не лише предметом

літературознавчого аналізу, а й важливою педагогічною категорією. Її осмислення у навчальному процесі сприятиме вихованню в учнів почуття історичної тяглості, емпатії, духовної зрілості та критичного мислення – тих якості, що становлять основу гуманістичних цінностей Нової української школи.

3.3. Моральний та творчий імператив Анджея Стасюка як взірець солідарності з Україною

Творчий світ Анджея Стасюка від самого початку позначений етикою свободи та відповідальності, що виникає з уважного погляду на периферію, пам'ять і людську гідність. Ця етика виявилася не лише естетичним принципом, а й життєвою позицією автора після 2014 року й особливо з лютого 2022-го. Стасюк публічно й практично підтримує Україну як країну, що захищає свободу та право на власну історію. Упродовж повномасштабної війни він виступає як речник солідарності – словами, текстами, публічними зверненнями й цілком конкретними справами: волонтерською роботою на кордоні, участю у збірках та логістиці гуманітарної допомоги, кампаніях для фронту, а також культурною дипломатією через видавничу діяльність, у якій українські автори та авторки посідають помітне місце. Сукупно це творить переконливий моральний імператив Стасюка, що безпосередньо корелює з його письмом про пам'ять та відповідальність і мотивує переконаність у тому, що його творчість має бути присутньою в сучасній українській шкільній програмі як етичний та естетичний взірець європейської солідарності.

У перші місяці повномасштабного вторгнення Анджей Стасюк був серед тих польських митців, хто не обмежився заявами й деклараціями. Польські медіа фіксують його діяльність на прикордонні (район переходу Будомеж – Грушів) разом із мережею волонтерів та локальних ініціатив: він допомагав у логістиці, водив буси із вантажами, співпрацював із «Ambasada Wolności» – польською громадською ініціативою в околиці Будомежа, що від перших днів

організувала склади, намети, харчування та перевезення допомоги на український бік кордону. У репортажі місцевого порталу повідомлялося, що «діяльність Марціна (лідера ініціативи) роками активно підтримує Анджей Стасюк, який тепер їздить від Ambasad Wolności як водій-волонтер», а база поруч з Будомежем забезпечувала цілодобову допомогу та виїзди на український бік після ракетних ударів по Яворову тощо. В інтерв'ю 2025 року Стасюк згадує ці перші місяці великої війни: «З польського боку, в Будомежі, це було диво... Сотні людей стояли просто при кордоні й допомагали... Я це бачив на власні очі». У тій же розмові він пояснює свою мотивацію: «А хто має це робити? Хтось мусить – і все», додаючи, що живе «поблизу українського кордону» і що для Польщі «наша справа – аби Росія сюди не прийшла» [27].

Другою системною лінією є участь Стасюка у діяльності створеного ним Фонду «Linia Frontu», що від початку повномасштабного вторгнення вивозила пікапи, спорядження, медичні матеріали, організовувала тактичні й медичні тренінги для українських військових. Сам письменник входить до ради Фонду й неодноразово звертався до людей з проханням про участь у конкретних адресних збірках на потреби фронту – від автівок і витяжок-лебідок до спеціалізованої техніки на фронт. Офіційні канали «Linia Frontu» фіксують і роль Стасюка, і фокуси допомоги: «від перших днів війни... купували та передавали необхідне, організовували тренінги; збірка на екскаватор – тут», – з посиланням на апеляційний лист Стасюка; там же цитують його попередження: «Якщо Україна не зупинить Росію, Росія прийде до нас. Росія завжди приходила» [21]. Про цю ж збірку («копарка» – екскаватор для швидкого риття укриттів і окопів у Донбасі) писали загальнонаціональні польські видання – від Onet та Wirtualna Polska до головної газети Gazeta Wyborcza, фіксуючи публічний заклик Стасюка та його партнерство з бійцями батальйону «Донбас»: «солдати мають будувати сховища й окопи... з екскаватором – години, а не дні» [27].

Третій вимір солідарності Стасюка з Україною – культурна й публічна адвокація України. 3 грудня 2024 року у Кракові, під час міжнародного

театрального фестивалю «Божа комедія», Стасюк ініціює скринінгові та фандрейзингові акції на показах вистави Марти Гурніцької «Матері. Пісні на час війни», де особисто збирає пожертви до боксів, роздає флаєри з реквізитами «Linii Frontu», підкреслюючи: «Україна потребує допомоги. Сергій Жадан – наш друг, наш автор, він солдат... Наш фонд зосереджується на пікапах... також проводимо медичні тренінги для українських військових» [27]. У 2025-му він дає велике інтерв'ю для україно-польського порталу «Sestry», де говорить про допомогу українцям, «комплекси росіян і характер поляків», і формулює важливу для міжкультурної освіти тезу: «Я страшенно тішуся, що українці приносять у Польщу ковток свіжого повітря... чогось близького, а водночас трохи іншого» [27]; він також пояснює, що в їхньому видавництві «Czarne» працюють з українськими авторами й авторками, що для нього є природним, бо з ними його пов'язують приязнь та спільні цінності.

Четвертий вимір – тексти самого Стасюка про Україну у воєнний час. В есеїстичній публікації у «Newsweek Polska» (вересень 2025) він описує «дивну» оптику життя в західноукраїнських містечках під час війни – зі стелами портретів полеглих та героїзмом, який підноситься з посттоталітарних руїн. Ключова формула цієї його етичної оповіді: «почував шану й подив до її героїзму... що вона підіймається проти потворного монстра (росії)». Це суголосно з його поетикою пам'яті та вкоріненості, але тепер набуває публічної політичної сили, відважної громадянської позиції. У великому інтерв'ю 2025 року Стасюк прямо формулює інтереси Польщі та Європи: «Маю друзів в Україні, люблю Україну... З нашого боку це і відчуття приязні, і раціональна річ: нехай ця Україна трохи нас „відтінить”, бо скільки можна жити в тіні цього жорстокого гіганта?», – і додає, що «писатиме про війну», а допомога – «це те, що я можу робити: збирати гроші, часом поїхати, підтримувати людей» [27].

П'ятий вимір – видавничий. Разом із дружиною Монікою Шнайдерман Стасюк багато років очолює видавництво «Czarne», яке системно представляє українську тему польському читачеві: у каталозі видавництва – автори й авторки та книги про Україну, зокрема Юрій Андрухович, Тетяна Малярчук,

Катерина Міщенко, Катя Петровська, Микола Рябчук, Сергій Жадан (ще у 2007 році видано його роман «Anarchy in the UKR», а після 2014-го багато інших книг), тематичний збірник «Zwrotnik Ukraina», а також нон-фікшн про сучасну війну – від репортажів до аналітики (нові релізи 2023–2025 років). Це – не лише література: це інфраструктура культурної солідарності, що поєднує польську й українську публічні сфери.

Склавши разом публічні висловлювання й практичні ініціативи Стасюка, постійно реалізовувані ним для України, бачимо безперервність морального імперативу письменника: від поезики пам'яті та «малої батьківщини» до радикальної публічної підтримки країни, що боронить свободу й людську гідність. Цей імператив підкріплений його довголітнім будівництвом польсько-українського культурного простору як видавця й модератора міжкультурного діалогу (серії про Україну, книги Жадана, Андруховича, Прохаська тощо). Етична послідовність автора прочитується і як відповідальність за своє власне місце – Бескиди, прикордоння, Центрально-Східну Європу, і як відповідь на великі виклики епохи: агресію, колоніальну амнезію, дегуманізацію війни.

Саме тому його постать і тексти мають виразне освітньо-педагогічне значення для української школи. По-перше, це постійно артикульований принцип солідарності, що робить видимою етичну рамку європейського гуманізму: допомога як норма, а не опція. По-друге, його публічні висловлювання можуть бути використані на уроках як матеріал для аналізу риторики морального вибору, порівняння приватного досвіду й громадянської позиції митця. По-третє, його видавничі практики – готовий кейс інтегрованої культурної освіти (література + громадянська освіта + медіаграмотність), що розкриває, як книжкове середовище перетворюється на інструмент підтримки та взаєморозуміння. Й урешті, його художні тексти (зокрема «Дукля») дають нагоду пов'язати локальну пам'ять, простір й етику спільноти з сучасним досвідом війни та солідарності – це дозволить учням побачити, як «поетика місця» переходить у «практику дії».

Узагальнюючи, моральний та творчий імператив Анджея Стасюка – це імператив свободи, пам'яті та відповідальності, що втілюється у конкретних вчинках на підтримку України: від роботи на кордоні, участі у волонтерських мережах та збірках на фронт, які постійно проводяться його Фондом «Linia Frontu» (пікапи, медичні навчання, екскаватор для Донбасу), до культурної адвокації та есеїстики про український досвід війни. Ця послідовна позиція – вагомий аргумент на користь вивчення прози Стасюка в українській школі. Його книги вчать не лише «як читати», а й «як жити» – відповідально, солідарно, з повагою до людської гідності та свободи.

Морально-етична постава та літературний доробок Анджея Стасюка вельми суголосні викликам освітньо-педагогічного та літературознавчо-методичного дискурсу українського сьогодення. Як одного серед чільних авторів сучасної польської літератури, його складно порівняти з ким-небудь іншим у контексті свідомої, тривалої, послідовної та дієвої й результативної солідарності з Україною. Його письменницька винятковість в особливий спосіб перегукується з його моральним імперативом, якому він не зраджував ще тоді, в молоді роки, коли дезертував з радянського по суті війська, і тепер, коли віддано й наснажено робить усе від нього залежне для підтримки України, що бореться з ворогом, який є також і його одвічним і заклятим ворогом. Це і є найпрозорішою та найпереконливішою мотивацією для впровадження творчості Стасюка до програмного обігу в українському шкільництві.

ВИСНОВКИ

Анджей Стасюк – один серед найяскравіших представників сучасної польської літератури, чия творчість поєднує поетику дороги, пам'яті, дитинства та простору малої батьківщини. У центрі його письма – людина, занурена в досвід периферії, у світ, де простір набуває філософського виміру, а дорога стає метафорою пізнання себе та світу. Осмислення його творчості в контексті Нової української школи відкриває широкі можливості для поєднання літературної, культурної та етичної освіти.

Проведене дослідження засвідчило, що творчість Стасюка є багатовимірним явищем сучасної польської літератури, у якому поєднуються філософська глибина, поетична виразність, етнокультурна пам'ять та глибоке розуміння сутності людини. Його проза становить важливий духовно-естетичний і педагогічний ресурс для реалізації завдань сучасної шкільної освіти, орієнтованої на формування компетентної, вдумливої, морально відповідальної особистості. Вивчення поетософії письменника у шкільному курсі зарубіжної літератури відповідає змістовим і ціннісним орієнтирам Нової української школи, спрямованої на гуманізацію навчання, розвиток критичного мислення, вміння інтерпретувати культурні явища та сприймати людину в контексті її духовних, національних й універсальних вимірів.

У першому розділі роботи розкрито біографічні та культурні аспекти життя письменника, що вплинули на формування його творчого стилю. Шлях Стасюка від урбаністичного простору Варшави до сільського побуту Бескидів зумовив його філософію провінційності як духовного центру та осердя світу (*axis mundi*) його літературної творчості. Аналіз біографії й творчого шляху автора дав змогу окреслити його роль у сучасному українському освітньо-педагогічному процесі як постаті, чії твори сприяють розвиткові емпатії, саморефлексії та міжкультурного розуміння.

Творчість Стасюка має значний методично-дидактичний потенціал: його проза відповідає глобальним цілям сучасної середньої освіти, зокрема Цілям

сталого розвитку (ООН, 2015), гармонійно поєднує гуманістичний, екологічний та культурологічний виміри. У його творах, таких як «Схід», «Дукля», «Галицькі оповідання», «Ріка дитинства», простежується глибоке осмислення категорій пам'яті, місця, дитинства, малої батьківщини. Ці концепти формують у читача почуття відповідальності за світ, виховують повагу до культурного коріння, спонукають до філософських та моральних роздумів.

Особливої уваги заслуговує польсько-український культурний діалог, який втілюється у спільному літературному проєкті Анджея Стасюка та Юрія Андруховича «Моя Європа. Два есеї про найменший континент». Це не лише літературний твір, а й модель порозуміння між народами Центрально-Східної Європи. У шкільній практиці він може бути використаний як інструмент розвитку міжкультурної компетентності, критичного мислення та ціннісного самопізнання.

У другому розділі обґрунтовано застосування поетософського підходу до інтерпретації прози Стасюка. Поетософія, усвідомлена як інтерпретаційна стратегія та методика навчання літератури, поєднує естетичний і філософський виміри тексту, формуючи в учнів уміння мислити аналітично, співпереживати й оцінювати моральні дилеми персонажів. Твори Стасюка створюють простір для розвитку глобальної компетентності, навчають бачити взаємозв'язок людини з природою, культурою та історією. У межах концепції Нової української школи поетософія може слугувати ефективним інструментом формування ціннісного мислення, етичного судження та екологічної чутливості.

У підрозділі, присвяченому геопоетичним координатам прози Анджея Стасюка, продемонстровано, як письменник перетворює простір Центральної Європи на метафору духовного досвіду. Геопоетика його прози допомагає учням осмислити поняття місця й пам'яті не лише як географічні, а і як морально-культурні категорії. Вивчення літературних текстів Стасюка у шкільному курсі зарубіжної літератури сприятиме вихованню толерантності, почуття приналежності до спільного світу людей та відповідальності за нього.

Третій розділ присвячено рецепції творчості Стасюка в українському гуманітарному дискурсі, передусім трансляторському та літературознавчому. Проілюстровано, що його твори активно перекладаються українською мовою, а діяльність видавництва «Czapne» стала містком між українською та польською літературами. Серед перекладачів творів письменника – Тарас Прохасько, Юрій Андрухович, Остап Сливинський, Богдана Матіяш, Олександр Бойченко, Наталія Чорпіта, Богдан Ославський. Це свідчить про сформованість культурного контексту та рецепції творчості Анджея Стасюка в українському літературному та читацькому середовищі.

Не менш важливою є моральна та громадянська позиція письменника, який у складні історичні часи послідовно підтримує Україну. Від початку російського вторгнення він долучився до волонтерської діяльності, створив фонд допомоги «Лінія фронту», організовує культурні акції на підтримку українського фронту, виступає у польських та європейських медіа з закликами до солідарності з Україною та допомоги у її боротьбі з російським терором за власну свободу та свободу всієї Європи. Така позиція робить його постать не лише літературно, а й морально значущою для нинішнього українського освітнього процесу. Для учнів це приклад європейського митця, який уособлює гуманізм, відповідальність, рішучість та дієву солідарність.

Педагогічний потенціал прози Стасюка полягає у її здатності стимулювати внутрішній діалог учня з власним досвідом. Його тексти спонукають до осмислення особистих спогадів, родинних історій, власної «малої батьківщини», що особливо важливо для формування ідентичності в контексті сучасних міграційних процесів та воєнних викликів. Опрацювання цих тем на уроках зарубіжної літератури сприятиме розвитку навичок саморефлексії, вміння вибудовувати зв'язок між внутрішнім і зовнішнім світом, минулим і теперішнім. Вивчення творів Стасюка допомагатиме українським школярам глибше усвідомити власне коріння, зрозуміти цінність наративів, у яких формувалася їхня особистість, а також побачити, що досвід окремої людини є частиною ширшої історії спільноти.

Результати проведеного дослідження демонструють, що поєднання геопоетики, поетософії та міжкультурної перспективи у вивченні прози Анджея Стасюка на уроках зарубіжної літератури створить цілісну методичну модель сучасної літературної освіти. Такий підхід сприятиме розвитку в учнів ключових компетентностей XXI століття: критичного мислення, культурної грамотності, комунікативної толерантності, етичної свідомості, здатності до міжкультурного діалогу.

Вивчення творчості Анджея Стасюка на уроках зарубіжної літератури безсумнівно сприятиме:

- формуванню цілісного світогляду, заснованого на синтезі естетичного й морального, філософського й духовного;
- розвитку культури інтерпретації, вміння зіставляти літературний текст з особистим досвідом;
- вихованню поваги до культурного різноманіття, історичної пам'яті, духовних цінностей;
- усвідомленню важливості свободи, відповідальності та гідності як основних етичних орієнтирів сучасного світу.

Отже, поетософія Анджея Стасюка має всі фахові й загальнокультурні аргументації, аби стати не лише предметом літературознавчого осмислення, а й ефективним педагогічним інструментом гуманістичного виховання, який сприятиме реалізації ключових завдань Нової української школи. Творчість письменника варто розглядати як вагомий компонент європейського гуманістичного досвіду, здатний виховувати зрілу, свідому, морально стійку особистість, відкриту до глобального сучасного світу й водночас глибоко вкорінену у власну культурну ідентичність.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрухович Ю. І. Геопоетика // Диявол ховається в сирі. Вибрані спроби 1999–2005. – Київ: Критика, 2007. – С. 141–236.
2. Гладка Катерина. «Галицькі оповідання»: пошуки польської душі Анджея Стасюка. – URL: <https://starylev.com.ua/blogs/galycki-opovidannya-poshuky-polskoyi-dushi-andzheya-stasyuka> (дата звернення: 02.08.2025).
3. Ільченко Юлія. Схід більш сексі [Інтерв'ю з Анджеєм Стасюком]. – URL: <https://zbruc.eu/node/26996> (дата звернення: 02.08.2025).
4. Ісаєва О. Методика навчання зарубіжної літератури в школі. – Київ: Освіта, 2020.
5. Калитко Катерина. Річка як символ віри. – URL: <https://kkateryna.wordpress.com/2013/10/04/річка-як-символ-віри/> (дата звернення: 20.09.2025).
6. Коць Тетяна. Мовні засоби оцінності в «Галицьких оповіданнях» Анджея Стасюка. – URL: ukrsense.dp.ua (дата звернення: 02.08.2025).
7. Любка Андрій. Анджей Стасюк. Всесвітньо відомий письменник із глухого села. – URL: <https://novapolshcha.pl/article/andzhei-stasyuk-vsesvitno-vidomii-pismennik-iz-glukhogo-sela/> (дата звернення: 11.09.2025).
8. Міністерство освіти і науки України. «Концепція Нової української школи». – Київ, 2016.
9. Панченко В. «Моя Європа – це Європа духу». – «День». – № 46. – 2002.
10. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 (2015) «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року».
11. Рибіцька Е. Від поетики простору до політики місця. Топографічний поворот у літературних дослідженнях / пер. з польськ. Д. Вирський. – «Ейдос». – 2013. – № 7. – С. 337–353. – URL: http://history.org.ua/JournALL/eidos/eidos_2013_7/24.pdf (дата звернення: 31.06.2025).

- 12.Романишин В. Геопоетика як художня топографія та теоретична рефлексія над літературним часопростором. – «Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць ДДПУ імені Івана Франка». – Вип. 28. – Дрогобич, 2011. – С. 241–252.
- 13.Стасюк Анджей. Дев'ять / переклад Наталя Чорпіта. – Львів: Класика, 2001.
- 14.Стасюк Анджей. Як я став письменником. Спроба інтелектуальної автобіографії / переклад Богдан Ославський. – Брустурів: Diskursus, 2017.
- 15.Указ Президента України № 722/2019. United Nations Development Programme. Цілі сталого розвитку. – URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 20.08.2025).
- 16.Шаблій О. І. До основ геопоетики (на основі текстів Тараса Шевченка). – «Часопис соціально-економічної географії». – Харків, 2014. – Вип. 17(2). – С. 0–17. – URL: <http://periodicals.karazin.ua/soccecongeo/article/view/361/23> (дата звернення: 31.07.2025).
- 17.Andruchowycz Ю., Stasiuk A. Moja Europa. Dwa eseje o najmniejszym kontynencie. – Київ: Критика, 2001.
- 18.Bartmiński Jerzy (red.). Słownik stereotypów i symboli ludowych. Kosmos. Ziemia, woda, podziemie. T. I. – Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1999.
- 19.Cirlot Juan Eduardo. Słownik symboli / przekład Ireneusz Kania. – Kraków: Znak, 2006.
- 20.Cieślak Jacek. Andrzej Stasiuk żegna się z Rosją. „Rzeka dzieciństwa” portretuje okrucieństwa świata. – URL: <https://www.rp.pl/literatura/art40480631-andrzej-stasiuk-zegna-sie-z-rosja-rzeka-dziecinstwa-portretuje-okrucienstwa-swiata> (дата звернення: 16.08.2025).
- 21.Fundacja «Linia Frontu»: «Jeśli Ukraina nie zatrzyma Rosji, to...». – «Onet, Wirtualna Polska, Gazeta Wyborcza». – URL: <https://fundacjaliniafrontu.pl> (дата звернення: 15.08.2025).

- 22.Hadaczek B. Filozofia i poetyka. Ku nowemu językowi literatury. – Kraków: Universitas, 2018.
- 23.Kopaliński Władysław. Słownik symboli. – Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm, 2012. — URL: <https://www.scribd.com/document/478542493/Kopaliński-Władysław-Słownik-symboli-pdf> (дата звернення: 10.08.2025).
- 24.Krauze H. Geopoetyka Europy Środkowej. – Kraków: Universitas, 2015.
- 25.Latawiec Krystyna. Dukla – omfalos i miejsce peryferyjne // Od poetyki przestrzeni do geopoetyki / red. Elżbieta Konończuk, Elżbieta Sidoruk. – Białystok: UwB, 2012. – S. 49–70.
- 26.Lurker Manfred. Słownik obrazów i symboli biblijnych / tłum. Kazimierz Romaniuk. – Poznań: Pallottinum, 1989.
- 27.Pakosz Olga. Andrzej Stasiuk: byłem zafascynowany Rosją, bo to potworny, apokaliptyczny kraj [Wywiad]. – «Onet/Wiadomości», 27.01.2025. – URL: <https://wiadomosci.onet.pl> (дата звернення: 11.08.2025).
- 28.Pociask-Karteczka Joanna. Rzeka i sacrum. – URL: <https://ruj.uj.edu.pl/server/api/core/bitstreams/a11610c6-1d4a-42c5-9a10-5bd7588e3f7c/content> (дата звернення: 12.07.2025).
- 29.Rabizo-Birek Magdalena. Proza Andrzeja Stasiuka – między mitem a pamięcią. – «Rocznik Komparatystyczny», 2015.
- 30.Sobolewska Justyna. «Nie można bezkarnie patrzeć na ten kraj». Stasiuk w nowej książce zabiera nas nad Bug. – URL: <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kultura/2256511,1,nie-mozna-bezkarnie-patrzec-na-ten-kraj-stasiuk-w-nowej-ksiazce-zabiera-nas-nad-bug.read> (дата звернення: 10.07.2025).
- 31.Solski Robert. «Rzeka dzieciństwa». W meandrach sentymentu? – URL: <https://kacikpopkultury.pl/rzeka-dzieinstwa-w-meandrach-sentymentu-recenzja/> (дата звернення: 09.08.2025).

- 32.Sowiński Michał. Świat jest zawsze ciekawszy niż to, co uda się o nim napisać.
– URL: <https://www.tygodnikpowszechny.pl/andrzej-stasiuk-swiat-jest> (дата звернення: 20.09.2025).
- 33.Stasiuk Andrzej. – Culture.pl. – 2010. – URL: <https://culture.pl> (дата звернення: 20.09.2025).
- 34.Stasiuk Andrzej. Tygodnik Powszechny. – Kraków: Rozstaje. – URL: <https://www.tygodnikpowszechny.pl> (дата звернення: 20.09.2025).
- 35.Stasiuk Andrzej. «Miłość i szaleństwo – podstawa wszystkiego». – «Високий замок». – URL: <https://wz.lviv.ua/interview/131779-andzhei-stasyuk-liubov-i-bozhevillia-osnova-vsogo> (дата звернення: 18.09.2025).
- 36.Stasiuk A. Dukla. – Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 1997.
- 37.Stasiuk A. Jadąc do Babadag. – Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2004.
- 38.Stasiuk A. Opowieści galicyjskie. – Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 1995.
- 39.Stasiuk A. Rzeka dzieciństwa. – Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2012.
- 40.Stasiuk A. Wschód. – Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2014.
- 41.Sznajderman M. Pusty las. – Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2019.
- 42.Warzocha A. Poetyka i filozofia w edukacji literackiej. – «Prace Pedagogiczne». – 2021. – № 101. – S. 79–87.
- 43.Wójcik-Dudek M. Rozumieć przestrzeń. O «Miejscu» Andrzeja Stasiuka. – Katowice: Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, 2016.
- 44.Wyka Marta. Nowa duchowość polskiej prozy. – Kraków: Universitas, 2016.